

MIROSŁAW PIOTROWSKI
Lublin

„ZABEZPIECZENIE” PRZEZ WŁADZE KOMUNISTYCZNE
REFERENDUM I WYBORÓW NA LUBELSZCZYŹNIE
W 1946 I 1947 ROKU

UWAGI WSTĘPNE

W wyniku postanowień zawartych przez „wielkie mocarstwa” w Teheranie, Jałcie i Poczdamie Polska została oddana do sowieckiej strefy wpływów. Aby zachować pozory dbałości o interes narodu polskiego, przedstawiciele Wielkiej Brytanii i Stanów Zjednoczonych zapewniali i gwarantowali przeprowadzenie wolnych, demokratycznych wyborów parlamentarnych. Miały w nich wziąć udział partie opozycyjne: Polskie Stronnictwo Ludowe (PSL) i Stronnictwo Pracy (SP). Nowe komunistyczne władze, mające oparcie jedynie w Armii Czerwonej, wielce się tego obawiały, odsuwając termin wyborów na okres możliwie jak najbardziej odległy. Potrzebowano czasu nie tylko na wewnętrzne sparaliżowanie PSL i SP, lecz także rozbicie niepodległościowego podziemia zbrojnego¹. W ogniu walki hartował się „miecz rewolucji”, czyli ludzie aparatu Bezpieczeństwa Publicznego, od sprawności których miał zależeć wynik wyborów². Jednym z taktycznych posunięć, mających na celu odsunięcie w czasie tego demokratycznego aktu, miało być wcześniejsze przeprowadzenie „referendum ludowego”. Kremlowscy namiestnicy zapropo-

¹ T. Ż e n c z y k o w s k i, *Dramatyczny rok 1945*, [b.d.m.w].

² Por. H. D o m i n i c z a k, *Organy Bezpieczeństwa PRL 1944-1990*, Warszawa 1997, s. 15-24, 76-81, 89-95; T. Ż e n c z y k o w s k i, *Polska Lubelska 1944*, Warszawa 1994, s. 71-80; M. P i o t r o w s k i, *Ludzie Bezpieki w walce z Narodem i Kościołem. Służba Bezpieczeństwa w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w latach 1944-1978 – Centrala*, Lublin 2000², s. 12-35.

nowali trzy pytania, na które mieli odpowiedzieć obywatele, zanim dojdzie do walki o parlamentarne fotele i ministerialne stanowiska. Brzmiały one „1. Czy jesteś za zniesieniem Senatu? 2. Czy chcesz utrwalenia w przyszłej Konstytucji ustroju gospodarczego wprowadzonego przez reformę rolną i unarodowienia podstawowych gałęzi gospodarki narodowej z zachowaniem podstawowych uprawnień inicjatywy prywatnej? 3. Czy chcesz utrwalenia zachodnich granic państwa polskiego na Bałtyku, Odrze i Nysie Łużyckiej?”³ Pytania sformułowano w taki sposób, aby trudno było im zaprzeczyć. Komuniści wzywali do głosowania „3 x tak”. Opozycja, czyli PSL i SP ustaliła, iż dla wyróżnienia zaneguje pierwsze pytanie. Była to decyzja dość trudna dla PSL-u, gdyż przed wojną domagał się on właśnie zlikwidowania izby wyższej parlamentu. Trudno jednak było opowiedzieć się przeciwko zachodnim granicom i planowanym reformom. Zahamowań takich nie miało silne niepodległościowe podziemie zbrojne, zwłaszcza narodowe (których przedstawiciele politycznych nie zaliczono do demokratycznej opozycji, lecz do grona „faszystów”), nakazując głosować „3 x nie” lub całkowity bojkot. Termin referendum (Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej – TRJN) wyznaczono dopiero na 30 czerwca 1946 r. Odpowiednie przygotowania podjęto także na Lubelszczyźnie, gdzie powstała pierwsza namiastka komunistycznego rządu – Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego (PKWN), a nasycenie tzw. band w terenie było bardzo duże. W latach 1945-1947 w skład województwa lubelskiego oprócz miasta i powiatu Lublin wchodziło 14 powiatów: biłgorajski, kraśnicki, radzyński, łukowski, zamojski, włodawski, chełmski, podlaski, hrubieszowski, lubartowski, puławski, tomaszowski, krasnostawski i siedlecki. Struktury tamtejszego Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego (WUBP) nie były wówczas jeszcze w pełni ukształtowane i nie przedstawiały pełnej sprawności bojowej⁴, stąd zabezpieczenie referendum i późniejszych wyborów stanowiło dla nich poważne wyzwanie.

³ K. K e r s t e n, *Narodziny systemu władzy. Polska 1943-1948*, Paryż 1986, s. 182-221; Zob. też: A. A l b e r t [W. R o s z k o w s k i], *Najnowsza historia Polski 1918-1980*, cz. III: 1945-1956, s. 513-515; M. P i o t r o w s k i, *Służba idei czy serwilizm? Zygmunt Felczak i Feliks Widy-Wirski w najnowszych dziejach Polski*, Lublin 1994, s. 268-269.

⁴ Szerzej zob. L. P i ł a t, *Struktura organizacyjna i działalność Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Lublinie 1944-1945*, „Studia Rzeszowskie” 6(1999), s. 77-92; W. G ó r a, Z. J a k u b o w s k i, *Z dziejów organów bezpieczeństwa i porządku publicznego w województwie lubelskim 1944-1948*, Lublin 1978.

I. WOBEC REFERENDUM LUDOWEGO

Zbliżające się referendum ludowe miało być oficjalnie pierwszą okazją do starcia pomiędzy partiami tzw. bloku demokratycznego – Polskiej Partii Robotniczej (PPR), Polskiej Partii Socjalistycznej (PPS) oraz Stronnictwa Ludowego (SL) i opozycją – czyli PSL i SP. Przejawiało się to w przeprowadzaniu energicznej agitacji i szerzeniu odpowiedniej propagandy. Partie bloku demokratycznego zaktywizowały swoich najbardziej medialnych członków i sympatyków, rozmieszczając ich na terenie poszczególnych powiatów. Przykładowo w powiecie biłgorajskim sformowano 6 grup propagandowych (w których skład wchodziłi słuchacze szkół oficerskich i miejscowi aktywiści), w tym 2 grupy Wojska Polskiego wspomagane przez specjalną grupę z Lublina. W czerwcu 1946 r. objeżdżali oni systematycznie, po kolei, gminy i wioski powiatu. Asumptem podjęcia tego typu poczynań było ściśle tajne *Zarządzenie nr 1* władz wojskowych i UB⁵, w którym pisano:

Dowództwo Okręgu Wojskowego nr 7
Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa Publicznego
w Lublinie
Nr. 00801
Dnia 7 c z e r w c a 1946 r.

Ściśle tajne !

Z A R Z Ą D E N I E Nr. 1.

W związku ze zbliżającym się głosowaniem Ludowym celem zespolenia sił bezpieczeństwa, scentralizowania akcji osłony Komisji Obwodowych na szczeblu powiatu oraz aktywnego zwalczania band i sparaliżowania ich działalności w czasie referendum.

z a r z ą d z a m:

powołanie do życia Operacyjnych Sztabów Powiatowych pod kierownictwem Szefów P.U.B.P., w składzie przewidzianym instrukcją Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego, dla Sztabów Powiatowych z dnia 4 czerwca 1946 r., załączoną do niniejszego zarządzenia.

Ustalam następujący skład Operacyjnego Sztabu Powiatowego, dla powiatów

⁵ Archiwum Delegatury Urzędu Ochrony Państwa w Lublinie (dalej – ADUOPL), sygn. 24/32, k. 65.

Szef Sztabu Powiatowego

 Członkowie:
 Komendant Powiatowej MO

 Komendant Powiatowej ORMO

 D-ca Jednostki WP

 D-ca Jednostki KBW

 Powiat Wasz należy uważać za zagrożony

Zadanie Sztabów Powiatowych jak podano w załączonej instrukcji:

1. Należy wpłynąć na to, by w powiecie powstał Komitet Obywatelski, który powinien wziąć w swoje ręce (przy współudziale Członków Sztabów Powiatowych), aktywną akcję propagandową oraz pomoc w zapewnieniu bezpieczeństwa dla referendum.
2. Szefowie Sztabów Powiatowych, przedstawią odwrotnie nie później niż dnia 11. VI. 1946 r., godz. 10.00, w drodze przez Szefa Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego zapotrzebowanie na wzmocnienie posiadanej na swym terenie siły (WP, KBW, MO, ORMO) do przewidzianej instrukcją normy oraz zapotrzebowania na przewidzenie do zmobilizowania na czas od dnia 25 czerwca do dnia 3 lipca 1946 r.
3. Pojazdy mechaniczne (samochody, motocykle) i podwozy przyjmując przede wszystkim podstawę możliwości uzyskania ich na miejscu w powiecie.

Trzy dni później, 10 czerwca 1946 r., Dowództwo Okręgu Wojskowego nr 7 w ściśle tajnym rozkazie specjalnym nr 00201/a nakazywało bezwzględne zwalczanie podziemnych oddziałów zbrojnych na terenie województwa. Obszar podzielono na rejony, których dyslokacje determinowały „nowo postawione zadania”⁶. Kolejnym rozkazem z 15 czerwca 1946 r. DOW nr 7

⁶ W rozkazie tym pisano: „W związku z koniecznością rozszerzenia aktywnego zwalczania bandytyzmu na teren wszystkich powiatów Województwa Lubelskiego oraz wobec potrzeby zapewnienia porządku i bezpieczeństwa w okresie Głosowania Ludowego, dotychczasowy stały podział na rejony odpowiedzialności oraz dotychczasowe rozmieszczenie sił wojskowych w terenie nie odpowiada nowo-postawionym zadaniom. W związku z powyższym rozkazuje: Dowódca 3 Dyw. Piech. W miarę kończenia ewakuacji ludności ukraińskiej przygotować niezwłocznie przesunięcia bodaj niewielkich części zwolnionych sił w Hrubieszowskim i Tomaszowskim z takim wykończeniem, żeby w rezultacie (nie później, niż do dnia 24. 6. 1946 r.) osiągnąć ogólnie następującą dyslokację: 7 p. p. – Lublin, jeden baon Puławy; 8 p.p. Tomaszów, jeden baon Biłgoraj; 9 p.p. Chełm, jeden baon wzmocniony na osłonę Komisji Delimitacyjnej, jeden baon Krasnystaw; 5 p. a. l. (2 dyony) i Szkoła Podofic. 6p. p. – Zamość; 5 p. p. – Hrubieszów.

W ramach realizowania powyższej dyslokacji przesunąć natychmiast: jeden baon 8 p.p. do m. Biłgoraj wzmocniony pododdział (komp.) 9 p.p. do m. Krasnystaw. Dyon 5 p. a. L. Z Bił-

nakazywało niezwłoczne, w ciągu 3 dni (tj. do 18 czerwca), wystawienie w miastach powiatowych ruchomych odwodów (czyli „zbrojną rezerwę powiatu”) gotowych do interwencji na każde żądanie miejscowego Szefa PUBP. W skład obwodu powiatowego standardowo miało wchodzić: 4 oficerów, 14 podoficerów, 100 szeregowców, 5 samochodów ciężarowych (w tym przynajmniej 3 wojskowe). Jednakże wyjątkowo w skład obwodu w pow. Lublin, Krasnystaw, Lubartów, Hrubieszów, Zamość, Siedlce i Chełm, wchodzić miało tylko: 3 oficerów, 10 podoficerów, 70 szeregowców, 2 samochody ciężarowe wojskowe i 2 cywilne. Ponadto odwody rejonowe w miejscowościach Janów Lubelski i Waręż również składały się z 3 oficerów, 10 podoficerów i 70 szeregowców, natomiast w miejscowościach Opole, Parczew i Stoczek jedynie 2 oficerów, 6 podoficerów i 42 szeregowców. Bieżącymi uzupełnieniami i dyslokacją wojsk kierował Dowódca Okręgu Wojskowego nr 7 gen. dyw. Bewdziuk i Szef Sztabu płk dypl. Floryanowicz⁷.

goraja (po zluzowaniu przez baon 8 p.p.) do Zamościa. Wykonanie meldować do dnia 13. VI. 1946 r.

Dowódca 53 p.p. 15 D.P. Pozostawiając gros pułku w obecnym rejonie celem jak najszybszego zakończenia ewakuacji ludności ukraińskiej – wysunie silne zgrupowanie do m. Parczew.

Dowódca 42 p.p. 11 D.P. Pułk dyslokowany w pow. Kraśnik. D-two Pułku i jeden baon w m. Kraśnik, jeden baon w Janów Lubelski, silny pododdział w m. Zaklików.

Dowódca 7. O. O. Pogr. W dalszym ciągu z posiadanymi siłami i przy pomocy wzmocnienia otrzymanego z 9 p.p. prowadzi aktywną walkę z bandytyzmem w pow. Chełm i pełni obowiązki d-cy odpowiedzialnego za rejon powiatu. Do czasu przybycia 9 p. p.

Dowódca 14 Dyw. Piech. Rozmieścić oddziały 42 p.p., 36 pal. Oraz jednostek spec. dywizji w pow. Siedlce, Biała Podl., Łuków i Radzyń.

Dowódca Wojsk KBW woj. Lubelskiego przedyslokuję oddziały KBW do powiatu Lubartów, po zluzowaniu ich przez oddziały 3 D.P. w pow. Zamość i Krasnystaw.

Oдноśnie wszystkich pozostających na miejscu i przedyslokowanych świeżo oddziałów obowiązuje następująca zasada: Powiaty w których dyslokowane są oddziały stają się automatycznie rejonami (pod-rejonami) odpowiedzialności ich dowódców. Niezwłocznie należy nawiązać w nich kontakt bezpośredni z Szefami Powiatowymi Urz. Bezp. Publ., co do uzgodnienia planu rozmieszczenia sił w powiecie i działania. Nie czekać z powyższym na przybycie oddziałów na miejsce nowej dyslokacji. Wskazówki Szefów Bezp. Publ. są wiążące. Niezależnie od łączności, jaką dysponują PUBP zaplanować i niezwłocznie zorganizować łączność wojskową (telef., teleg., radio, – gońcy, samoch.) z sąsiadami (powiaty sąsiednie) bezpośrednimi przełożonymi i wprost z DOW 7 (oddział operacyjny i dyżurny operacyjny telef. 11-04, 44-90). Sprawozdania i meldunki wg terminarza Wydziału Operacyjnego DOW 7 – codzienny meldunek sytuacyjny do godz. 14.00 każdego dnia.

SZEF SZTABU DOW 7 płk dypl. FLORYANOWICZ i DOWÓDCA OKRĘGU WOJSKOWEGO 7 gen. Dyw. BEWDZIUK; tamże, k. 67-69.

⁷ ADUOPL, Wydz. Ogólny WUBP Lublin, Rozkaz specjalny nr 0073 DOW nr 7 (ściśle tajny), z 15 VI 1946 r., sygn., 24/32, k. 76-78.

Na dwa tygodnie przed planowanym referendum gen. Bewdziuk razem z Szefem WUBP w Lublinie – Piątkowskim⁸ wydali specjalne *Zarządzenie nr 2*, dzielące pozostały czas na dwa „podokresy”. Pierwszy: od 16 VI 1946 r. do 24 VI 1946 r. miał być wykorzystany dla „wzmoczonej walki z bandytami, celem ich dezorganizacji, wyłowienie przywódców, rozproszenia zgrupowań i zniszczenia placówek”. Instruowano też, iż „na każdym szczeblu wszyscy winni dołożyć pełni starań i wykazać inicjatywę, by w okresie tym został zadany decydujący cios bandytyzmowi politycznemu i rabunkowi oraz wszelkim poczynaniom dywersyjnym”. W drugim okresie: od 25 VI do 4 VII 1946 r. zarządzano wzmoczenie bezpośredniej ochrony komisji obwodowych i powiatowych. Ochrona miała być wzmocniona przez sieć silnych patroli przemieszczających się na samochodach, motocyklach i rowerach wojskowych. („Mobilizację” pojazdów mechanicznych na czas referendum ustalono na dzień 23 czerwca.) Na wspomnianych formacjach spoczywał też obowiązek zapewnienia w tym okresie swobodnego dojazdu głosujących osób do obwodów, dowóz i odwiezienie urn, dokumentów, spisów itd. Od 25 czerwca obowiązywać miało ostre pogotowie odwodów powiatowych, rejonowych oraz sztabów. Opracowano też system alarmowy. Dowódcy oddziałów mieli otrzymać specjalne kody, znaki wywoławcze i mapy kodowe⁹.

Na okoliczność zbliżającego się referendum ludowego zgrupowane siły Urzędu Bezpieczeństwa (UB), Milicji Obywatelskiej (MO) i WP, próbując wypełnić rozkazy, przeprowadziły akcje skierowane przeciwko zbrojnemu niepodległościowemu podziemiu. 20 VI 1946 r. wyżej wspomniane formacje wkroczyły do wsi Sieraków, Pólsieraków i Żuk Stary z zamiarem likwidacji i aresztowania członków formacji Narodowych Sił Zbrojnych (NSZ), pod dowództwem „Wołyniaka”. Ostatecznie aresztowano 8 osób, w tym dwóch członków NSZ-tu oraz rodziców komendanta tamtejszej placówki NSZ – Ludwika Kusza ps. „Stary”. W tym samym dniu przeprowadzono akcję w wiosce Goraj przeciwko tamtejszej placówce WiN-u, pod dowództwem Józefa Nędzyńskiego ps. „Borówka”. Dowódcy nie ujęto, lecz aresztowano jego ojca i brata oraz 6 członków placówki. Zabezpieczono także broń i amunicję¹⁰. Akcję przeprowadzono także we wsi Trzęsiny, a 22 czerwca przenie-

⁸ Płk Franciszek Piątkowski, ur. 2 X 1908 r., był szefem WUBP w Lublinie od 15 IV 1946 r. do 1 IX 1947 r. Następnie został naczelnikiem Wydziału V Departamentu V MBP. W bezpiecze pracował do maja 1963 r. – P i o t r o w s k i, *Ludzie Bezpieki*, s. 101, 716.

⁹ ADUOPL, Wydz. Ogólny, Zarządzenie nr 2 (ściśle tajne), z 16 VI 1946 r., sygn. 24/32, k. 79-81 oraz k. 82-85.

¹⁰ ADUOPL, Wydział Ogólny WUBP Lublin, Materiały z przebiegu referendum i wybo-

siono ją na teren gminy Józefów, gdzie aresztowano dwóch członków tamtejszego oddziału AK-WiN. W następnym dniu, 23 czerwca, działania operacyjne przeniesiono na teren innych wsi, dokonując aresztowań osób „podejrzanych o agitację przeciwko Głosowaniu Ludowemu”. Aresztowano m.in. prezesa Powiatowego Zarządu PSL (Biłgoraj) – Antoniego Pankiewicza pod zarzutem „odgrażania się Władzom Bezpieczeństwa i Starostwu”.

Według opinii szefa PUBP w Biłgoraju ppor. Jana Lelucha¹¹ na terenie podległego mu powiatu zorganizowano 34 Obwody Wyborcze, z których 16 uznanych zostało za „silnie zagrożone”, 12 za „średnio zagrożone”, a 6 jako „nie zagrożone”. Klasyfikację taką przeprowadzano zgodnie z odgorną instrukcją Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego (w Warszawie), w której nakazano obsadzenie wszystkich obwodów w zależności od stopnia zagrożenia. Dodatkowo przewidywano także grupę rezerwową. Do spełnienia nakreślonych standardów w powiecie biłgorajskim brakowało pod koniec czerwca 1946 r. ok. 80 żołnierzy. Wojsko zdołało zabezpieczyć 6 „silnie zagrożonych” obwodów, natomiast pozostałe obwody ochraniały oddziały złożone z funkcjonariuszy UB, MO i ORMO (Ochotnicza Rezerwa Milicji Obywatelskiej). Ze względu na brak ludzi, na tydzień przed referendum, nie zdołano w ogóle obsadzić 6 obwodów „nie zagrożonych”, 2 – „silnie zagrożonych” i 1 – „średnio zagrożonego”. Na komendantów sformowanych grup Ochronnych Obwodów Wyborczych wyznaczono: 6 oficerów WP, 14 funkcjonariuszy operacyjnych UB, 10 oficerów i podoficerów MO, 4 komendantów wiejskich placówek ORMO. Grupą rezerwową Powiatowego Sztabu Ochrony Obwodów Wyborczych (w Biłgoraju) był oddział Szkoły Wojskowej w liczbie ok. 100 ludzi¹².

Ogółem w województwie lubelskim zorganizowano 741 obwodów, których podział przedstawiał się następująco:

rów do Sejmu PRL w wojew. Lubelskim w 1946 roku – w 1947 roku (w Karcie Kontrolnej materiały te określone jako: Tajne spec. znaczenia), sygn. 24/32, k. 1-2.

¹¹ Jan Leluch, ur. 25 XII 1914 r., był szefem wspomnianej placówki od 23 IV 1946 r., a funkcję tę sprawował do 15 V 1947 r., kiedy to został Naczelnikiem Wydziału V WUBP w Lublinie; Piotrowski, *Ludzie Bezpieki*, s. 437-438.

¹² ADUOPL, sygn. 24/32, k. 2.

Tab. 1. Liczba obwodów w województwie lubelskim według powiatów

Nazwa powiatu lub okręgu	Liczba obwodów
Miasto Lublin	38*
Powiat Lublin	62
Powiat Lubartów	41
Chełm	49
Krasnystaw	67
Kraśnik	59
Biłgoraj	34
Łuków	52
Puławy	58
Hrubieszów	39
Radzyń	35
Siedlce	63
Włodawa	33
Biała Podlaska	45
Zamość	60
Tomaszów	44
Razem:	741

* Wchodziły w skład 62 obwodów powiatu Lublin.

Źródło: ADUOPL, Wydział Ogólny WUBP Lublin, Materiały z przebiegu referendum i wyborów do Sejmu PRL w wojew. Lubelskim w 1946 roku – w 1947 roku, Sprawozdanie z akcji głosowania ludowego województwa lubelskiego, sygn. 24/32, k. 18.

Tab. 2. Obwody zagrożone przez niepodległościowe podziemie zbrojne, czyli tzw. bandy w okresie przed referendum ludowym

Nazwa powiatu	Liczba obwodów i stopień ich zagrożenia		
	Silnie	Średnio	Wcale
Lublin	40	22	–
Lubartów	6	30	5
Chełm	15	24	10
Krasnystaw	4	20	43
Kraśnik	10	47	2
Biłgoraj	16	16	2
Łuków	20	29	3
Puławy	27	28	3
Hrubieszów	34	–	5
Radzyń	20	13	2
Siedlce	20	28	15
Włodawa	20	9	4
Biała Podlaska	20	19	6
Zamość	20	35	5
Tomaszów	25	16	3
Razem:	297	336	108

Źródło: ADUOPL, Wydział Ogólny WUBP Lublin, Materiały z przebiegu referendum i wyborów do Sejmu PRL w wojew. Lubelskim w 1946 roku – w 1947 roku, Sprawozdanie z akcji głosowania ludowego województwa lubelskiego, sygn. 24/32, k. 18

Nie wszystkie obwody udało się na czas odpowiednio zabezpieczyć. Rozkazy łatwo było wydawać na papierze, lecz ich wykonanie nastroczało nie małe trudności. Brakowało odpowiedniego sprzętu, ludzi i aprowizacji. W dniu 21 VI 1946 r., Szef Sztabu DOW 7 płk dypl. Floryanowicz i Szef Wydziału Operacyjnego DOW 7 płk Karpowicz stwierdzali „słabe tempo i brak aktywności w zwalczaniu band”. Próbowali też mobilizować swoich podko-

mendnych do działania. W imieniu Dowódcy Okręgu zwracano uwagę na „konieczność zmiany systemu zwalczania bandytyzmu w związku ze zmianą taktyki band, które na ogół nie zbierają się w większe zespoły i nie przyjmują spotkania z wojskiem. Zamiast sztywnych długotrwałych operacji – pisano – wskazane jest wykonanie błyskawicznych, koncentracyjnych uderzeń mniejszymi, lecz dobrze zgranymi we wzajemnym współdziałaniu grup wojska”. Działania opierać się miały na bieżących ustaleniach wywiadu miejscowego PUBP oraz wskazówkach jego szefa. Zwracano uwagę, iż „koniecznym jest wzmocnić czujność, usprawnić łączność. Zwalczanie bandytyzmu winno być przeprowadzane niezależnie od ochrony Komisji Obwodowych, przyjmując, że obsada obwodu głosowania, może być czasowo używana do zasilenia Oddziału Operacyjnego na ich terenie lub stworzenia wspólnie dla kilku obwodów, obwodu miejscowego do przejściowych, na miejscu przeprowadzonej operacji”¹³.

Niedostateczne wyniki osiągnięte w poszczególnych okręgach nie były związane wyłącznie z dobrą taktyką niepodległościowego podziemia, lecz z opieszałością i nieudolnością wojskowych oddziałów komunistycznych. W dniu 19 VI 1946 r. oficerowie Sztabu Okręgu zapragnęli sprawdzić gotowość bojowych dyżurnych pododdziałów w garnizonach: Lublin, Chełm, Kraśnik i innych. Wynik próbnego alarmu był kompromitujący. Wszystkie dyżurne pododdziały przybyły na miejsce zbiórki z ogromnym opóźnieniem. Przykładowo dyżurujący pododdział z Garnizonu Lublin stanął się w wyznaczonym miejscu z (sic!) 1,5-godzinnym opóźnieniem. Dowództwo Okręgu było poirytowane, formułując zarzuty o „lekceważeniu przez dowódców oddziałów swoich obowiązków”. W związku z tym nakazano m.in. zwiększenie ilości próbnych alarmów, zaostrezenie dyscypliny i włączenie do czynnej służby garnizonowej wszystkich żołnierzy z ordynansami, majstrami itd., tworząc z nich odwód garnizonowy, gotowy do natychmiastowego działania¹⁴. W terenie zwiększono kontrolę, lecz w niektórych przypadkach w ogóle nie można było jej przeprowadzić. W jednym ze ściśle tajnych meldunków z 21 VI 1946 r. do DOW nr 7 znalazł się następujący zapis: „Melduję, że na skutek mej bytności w terenie powiatu Kraśnik w celu kontroli Sztabów Ochrony Głosowania Ludowego, po zapoznaniu z dotychczasową pracą w tym zakresie ze strony WP, MO, ORMO i UB, stwierdzam, że nie mogłem wykonać powierzonego mi zadania przeprowadzenia kontroli obwodowych organów ochrony, ze

¹³ ADUOPL, sygn. 24/32, k. 87.

¹⁴ Tamże, Zarządzenie nr 019 (tajne) z 23 VI 1946 r., sygn. 24/32, k. 88.

względu na dotychczasowe niezorganizowanie powyższych”¹⁵. Inne, istniejące obwody – jak chociażby w powiatach Zamość i Hrubieszów – działały w sposób chaotyczny. Okazało się, iż grupy wysłane w teren dla ochrony Komisji Obwodowych nie otrzymały żadnych konkretnych instrukcji i wskazówek, w jaki sposób powinny powierzone im funkcje sprawować, że nie mają oni żadnego planu obrony i wzajemnej pomocy pododdziałów, nie znają sygnałów alarmowych i zarządzeń alarmowych obwodów, nie wiedzieli, na ile metrów dopuścić można podejrzaną osobę, sami nie posiadają legitymacji identyfikacyjnych ani opasek itd. Na tydzień przed rozpoczęciem referendum próbowano braki te nadrobić¹⁶. Robiono także kalkulację sił w poszczególnych powiatach.

Tab. 3. Kalkulacja sił UB, MO, ORMÓ, WP i KBW w poszczególnych powiatach województwa lubelskiego w czerwcu 1946 r.

Powiaty	Potrzebna liczba wojsk	W posiadaniu			Potrzebna liczba wojska do uzupełnienia prócz MO i ORMÓ	Przydzielono		Braki ludzi dla ochrony
		UB	MO	ORMÓ		WP	KBW	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Lublin Obwód wojew.		200*						
Lublin miasto	490	40	248	190	52	120	150	–
Lublin pow.	955	63	140	200	615	383	–	232
Puławy	1.061	60	120	250	691	418	–	275
Tomaszów	837	46	160	150	527	415	–	112
Biłgoraj	642	35	120	130	392	390	–	–
Chełm	722	50	165	120	437	369	–	68
Krasnystaw	645	68	120	400	125	83	–	42
Zamość	918	61	170	120	628	400	–	228
Hrubieszów	920	41	147	–	773	–	–	773
Włodawa	708	34	125	40	543	–	–	543

¹⁵ Tamże, k. 86a-b.

¹⁶ Tamże, k. 90-96.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Kraśnik	940	60	145	200	595	595	–	–
Lubartów	569	72	122	152	295	–	300	–
Łuków	915	54	125	18	772	242	200	330
Radzyń	711	36	120	30	561	118	150	293
Siedlce	901	64	160	26	715	251	–	464
Biała Podlaska	785	146	150	–	633	500	–	133
Razem:	12 721	1000	2337	2026	8354	4284	795	3493

*W dyspozycji Szefa WUBP – użycie w różnych powiatach.

Źródło: ADUOPL, Wydz. Ogólny, sygn. 24/32, k. 98-99 (obliczenia autora na podstawie tabeli i załącznika)

Według oficjalnych szacunków do pełnego obsadzenia obwodów potrzebnych było blisko 13 tys. funkcjonariuszy i żołnierzy. Pod koniec czerwca 1946 r. brakowało jednak ok. 3,5 tys. ludzi¹⁷. Podobnie było z środkami transportu, które rozdysponowywano według powiatów.

Tab. 4. Zestawienie potrzeb i przydziałów środków transportowych wg powiatów

Nazwa powiatu	Samochody ciężarowe	Samochody osobowe	Motocykle	Rowery
1	2	3	4	5
Biała Podlaska	43 (- 3 = 40)	1	10	134*
Biłgoraj	33 (- 6 = 27)	1	8	100*
Chełm	27 (- 2 = 25)	2	12	108
Hrubieszów	30 (- 5 = 25)	1	12	114
Krasnystaw	21 (- 2 = 19)	1	2	164
Kraśnik	30 (- 6 = 24)	1	10	152
Lubartów	28 (- 2 = 26)	1	8	114

¹⁷ Powyższe dane w zasadzie korelują z informacjami podawanymi przez Górę i Jakubowskiego (dz. cyt., s. 145), którzy liczbę funkcjonariuszy UB, MO, ORMÓ, KBW i WP zabezpieczających referendum określili na ok. 11 tys.

1	2	3	4	5
Lublin pow.	28 (- 2 = 26)	1	8	156
Lublin miasto	–	1	10	80
Łuków	33 (- 5 = 28)	1	8	114
Puławy	35 (- 45 = 30)	1	12	152
Radzyń	27 (- 3 = 24)	1	6	102
Siedlce	35 (- 2 = 33)	2	8	156
Tomaszów Lubelski	33 (- 3 = 30)	1	8	124
Włodawa	30 (- 3 = 25)	1	8	100
Zamość	27 (- 2 = 25)	1	8	
Razem:	462 (- 65 = 397)	18	142	2.106

* Po 2 na gminę i Obwód

Źródło: ADUOPL, Wydz. Ogólny, sygn. 24/32, k. 104-107.

Jak wynika z zestawienia, najczęściej rozdzielono rowerów – łącznie 2106 sztuk. Dla 272 gmin przyznano po 2 rowery, tj. 544 sztuk oraz dla 781 obwodów również po 2 rowery, tj. 1562 sztuki. Ze 146 motocykli – 108 przyznano 54 obwodom, po 2 na każdy obwód; 30 sztabom powiatowym – po 2 w każdym; 4 dla sztabu wojewódzkiego i 4 dla miasta Lublina. Towarem deficytowym były samochody osobowe. Po jednym z nich przyznano komisjom powiatowym (razem: 15) i komisjom w miastach: Lublin, Siedlce i Chełm (razem: 3). Samochody ciężarowe dzielono według obwodów powiatowych, po 4 i 3 na obwód, a rejonowych po 2-3 sztuki. Samochody ciężarowe przydzielono komisjom powiatowym i miejskim oraz każdej z 272 gmin, po jednej sztuce; łącznie 397 samochodów ciężarowych. Faktycznie nie wiadomo jednak, czy sprzęt ten został rozdzielony w odpowiednim czasie¹⁸.

Pewne było jednak, iż komunistyczne władze, jeszcze na kilka dni przed referendum, najbardziej obawiały się zgrupowania Hieronima Dekutowskiego ps. „Zapora”, operującego zwłaszcza w powiatach krańniczym i lubelskim¹⁹.

¹⁸ ADUOPL, sygn. 24/32, k. 106a-b. Brak jest dokumentów potwierdzających rzeczywisty podział sprzętu.

¹⁹ Szerzej o zgrupowaniu „Zapory” zob.: „Zaporowcy” przed sądem UB, oprac. H. Pająk, Lublin 1997; H. Pająk, *Oni się nigdy nie poddali*, Lublin 1997; M. Piotrowski, *Pro Fide et Patriae. Stronnictwo Pracy i duchowieństwo Kościoła katolickiego na Lu-*

Przy próbie jego likwidacji władze komunistyczne liczyły przede wszystkim na swoich tajnych współpracowników. [W 1946 r. lubelski WUBP – w Wydziale Walki z Obcym Wywiadem – posiadał 24 agentów i 255 informatorów, z czego w okresie bezpośrednio poprzedzającym głosowanie ludowe udało się im pozyskać (dodatkowo) 4 agentów i 27 informatorów²⁰].

Lubelskie UB niezwykle zaniepokoiła przechwycona (przez DOW 7) 28 VI 1946 r. *Instrukcja w sprawie Głosowania Ludowego*, wydana przez PSL. Wynikało z niej, iż niezależnie od komunistycznych władz rozstawiona zostanie na terenie województwa „w sposób niezwracający uwagi sieć obserwatorów”. Zadaniem ich było obliczanie osób wchodzących do lokali wyborczych. Opracowano też kontrolę przekazywania wyników centralnym władzom Stronnictwa.

Reakcja służb bezpieczeństwa była natychmiastowa. Wydano specjalną *Instrukcję* w której polecano:

„1) Wszystkie osoby podejrzane, przebywając w dniu Głosowania w pobliżu lokali Komisji Obwodowej należy wylegitymować, odprowadzić do najbliższego Post. MO lub placówki UB. W celu sprawdzenia tożsamości sprawdzić telefonicznie, względnie przez łącznika czy zatrzymany nie figuruje w kartotece przestępców. W wypadku gdy okaże się, że w stosunku do zatrzymanego zarzutów nie ma – zwolnić.

2) Przypomnieć, za pośrednictwem przewodniczącego, członkom Komisji Obwodowej o niedopuszczalności sporządzenia Głosowania jakichkolwiek notatek na użytek prywatny.

3) Nie zezwolić na sprawowanie kontroli nad Głosowaniem Ludowym przez osoby postronne i prywatne. Dokumenty świadczące o takiej kontroli – konfiskować, osoby przeprowadzające bezprawną kontrolę zatrzymać i przekazać do dyspozycji Prokuratora.

4) Przy pomocy obserwacji ustalić te lokale, gdzie organizowane są sporządzenia oświadczeń pisemnych jak każdy obywatel głosował. Organizowanie takiej czynności jest nieprawne, gdyż narusza tajność głosowania, to też

belszczyźnie po II wojnie światowej, Lublin 2001, s. 76-77; *Informator o nielegalnych antypaństwowych organizacjach i bandach zbrojnych działających w Polsce Ludowej w latach 1944-1956*, Warszawa 1964, s. 139; ADUOPL, Charakterystyka nr 20 dot. Band zbrojnych wchodzących w skład zgrupowania band pod dowództwem Dekutowskiego Hieronima ps. „Zapora” działających w latach 1944-1947 na terenie województwa Lubelskiego, sygn. 116/73.

²⁰ ADUOPL, sygn. 24/32, k. 108, 112-113; por. P i ł a t, dz. cyt., s. 86-88.

organizatorów tych czynności należy bezwzględnie podtrzymać wraz z materiałami.

W y j a ś n i e n i e d o d a t k o w e.

Wyżej podaną wskazówkę przekazać na powiaty i obwody wraz z ustnym wyjaśnieniem, że:

1. Za osobę podejrzaną należy uważać każdego, który bez widocznego powodu obserwuje lokal wyborczy, przebieg wyborów – niezależnie od tego, czy obserwator znajduje się w lokalu wyborczym, na ulicy czy w innym pomieszczeniu. Obserwacja taka, robienie presji na głosujących, a więc jako czyny bezprawne.

2. Postępowanie funkcjonariuszy Bezp. Publ. Winno być nacechowane taktem i spokojem²¹.

Wspomnieć należy, iż lubelski WUBP przed referendum ludowym był w posiadaniu spisów pełnych składów Komisji Obwodowych (przynajmniej w Lublinie). Na temat wszystkich przewodniczących i zastępców Komisji sporządzono dodatkowe *Charakterystyki*, na podstawie zakładanych „teczek obserwacyjnych”²². Wszystko to sprawiało wrażenie teoretycznie niezłego (czy też poprawnego) zabezpieczenia referendum przed „wrogą działalnością reakcji”, na kilkanaście godzin przed wyznaczonym terminem. Opozycja, zwłaszcza związana z PSL-em, do końca jednak starała się dezawuować nawoływania ludowej władzy. Do celu tego używano środków propagandowych przejawiających się w rozwieszaniu plakatów, skreślaniu hasła „tak” na afiszach rządowych oraz umieszczaniu własnych napisów. Wypadki te były bezwzględnie ścigane przez wojsko, ORMÓ, UB i MO. Plakaty zrywano i niszczone. Opozycja uciekała się także do innych sposobów. Odpowiedni przedstawiciele PSL specjalnie jeździli za komunistycznymi propagandystami, których prowokowali w trakcie przemowy na wiecach, agitując jednocześnie za wpisywaniem odpowiedzi negatywnych. Osoby takie były zatrzymywane i tymczasowo aresztowane przez MO i UB. W związku z powyższym tylko w powiecie kraśnickim, na jeden dzień przed referendum, zatrzymanych było 10 osób, w tym 6 z PSL-u. Jedną osobę zastrzelono²³. Rozpowszechniała

²¹ ADUOPL, Telefonogram do Szefa WUBP w Lublinie (ściśle tajny) z 28 VI 1946 r. – godz. 15. 10, (podpisany przez płk. Korczyńskiego i mjr. Wróblewskiego), sygn. 24/32, k. 109-111; także, k. 19-26. Nie we wszystkich obwodach te czki takie założono ze względu na brak dokładnych instrukcji z Warszawy.

²² Tamże, k. 135-143; Zob. też: P i o t r o w s k i, *Pro Fide et Patriae*, s. 45-49.

²³ ADUOPL, Raport sytuacyjny z dn. 29. 06 1946 r. pow. Kraśnik, sygn. 24/32,

się propaganda szeptana, którą trudno było skutecznie zwalczać. Rozrzucano ulotki oraz umieszczano napisy na murach. W Lublinie pojawiły się napisy „Precz z ZSRR”. W powiecie Kraśnik Narodowe Siły Zbrojne (NSZ) rozpowszechniały ulotkę z oznaczeniem przedwojennych granic Polski z Wilnem i Lwowem oraz napisem „Płatne pachołki Rosji – sprzedali połowę Polski Rosji”. W niektórych ostrzegano: „Każdy dobry Polak głosuje dwa razy «nie», raz «tak». Jeżeli będziesz głosował 3 x «tak», będziesz wisiał jak ten ptak” (u dołu widniał rysunek ptaka wiszącego głową do dołu)²⁴.

Do akcji agitacyjnej włączyli się także księża. Według informatorów UB jeden z księży parafii Rejowiec miał osobiście chodzić po wioskach i agitować ludzi, aby na dwa pierwsze pytania odpowiadali „nie”. Podobnie czynił ks. Aleksander Miszczak z parafii Krasnystaw i ks. Kania z Bełzia, pow. Hrubieszów, ks. Marcin Ślusarz ze wsi Boby, gm. Urzędów, a także księża Zawisza i Kowalski z Zamościa. Poglądy swe artykułowali oni także podczas głoszonych kazań. W Lublinie proboszcz parafii św. Michała ks. Edward Niećko stwierdzał wprost, iż głosowanie „3 x tak” oznaczałoby „wotum zaufania dla rządu, który faktycznie nie jest rządem polskim”. Podobne opinie wyrażał proboszcz parafii Karczmiska, pow. Puławy, ks. Wiktor Matraszek²⁵. W stosunku do księży funkcjonariusze UB nie podejmowali wówczas żadnych zorganizowanych działań.

II. PRZEBIEG REFERENDUM

We wszystkich sprawozdaniach WUBP w Lublinie z końca czerwca i początku lipca 1946 r. przewija się stwierdzenie, iż przebieg głosowania ludowego na Lubelszczyźnie miał na ogół charakter spokojny. Opinia ta jednak wydaje się dyskusyjna, nie obyło się bowiem bez incydentów, które władze określały jako „nieliczne”. Jeden z nich opisywano słowami: „Kraśnik: Głosowanie zostało zakończone o godz. 21-ej. Jeden ORMO-wiec został zabity.” W kolejnym stwierdzano: „Biłgoraj: W obrębie trzech obwodów pow. Biłgo-

k. 125-126. Szef PUBP w Kraśniku – Zdzisław Grzelak, ogólną sytuację w powiecie, pod względem ochronnym i propagandowo-politycznym określał na stopień dostateczny.

²⁴ ADUOPL, sygn. 24/32, k. 37-46.

²⁵ P i o t r o w s k i, *Pro Fide et Patriae*, s. 142-143; ADUOPL, Zestawienie faktów i przejawów wrogiej działalności dokonanych przez osoby duchowne Kościoła rzymskokatolickiego na terenie diecezji Lubelskiej w okresie 1945-1963 (tajne) [brak sygnatury], k. 4; tamże, sygn. 24/32, k. 34-36.

raj zostały rozlepione ulotki antypaństwowe. Został zastrzelony osobnik, który je rozlepiął.” W innych miejscowościach również doszło do zaburzeń. We wsi Starzyniechy pow. Krasnystaw ochrona lokalu wyborczego została ostrzelana z broni maszynowej. W powiecie włodawskim funkcjonariusze UB ujęli Stanisława Chodnickiego, który posiadał przy sobie ulotki i nawoływał ludność do głosowania trzy razy „nie”. W gminie Łęczna, pow. Lubartów, odnotowano napad grupy niepodległościowego podziemia na tamtejszą Komisję Obwodową. W powiecie hrubieszowskim zostało podpalonych kilka wsi, tak że Komisje z urnami musiały stamtąd uciekać. W miejscowości Kurów, pow. Puławy, zabity został żołnierz Armii Czerwonej, a tamtejszą sytuację określano jako „naprężoną”. Stacjonujący w pobliżu radziecki oddział (ok. 200 ludzi) zaczął rabować wieś²⁶.

W samym mieście Lublinie odnotowano drobne incydenty w 8 lokalach wyborczych. Zatrzymano kilka podejrzanych osób, naprawiono uszkodzone światło, linie telefoniczne itp. Do lokalu nr 7 przy Krakowskim Przedmieściu nr 29 przybyło dwóch korespondentów amerykańskich, którzy robili tam zdjęcia, a na ul. Kapucyńską zajeżdżał angielski samochód, którego pasażerowie chętnie rozmawiali z gromadzącą się ludnością. W tych wypadkach interwencja UB nie była możliwa²⁷.

W powiecie tomaszowskim zatrzymano i aresztowano 13 osób pod zarzutem antypaństwowej agitacji, kolportowania ulotek „Polski Podziemnej”, robienia notatek i wyniesienia protokołu Komisji. Obwody osłaniały tam 4 grupy wojska po 50 ludzi, a przy każdej grupie pozostawał jeden pracownik operacyjny UB, którego zadaniem było „rozpracowanie grup bandyckich i likwidacja ich”²⁸.

W powiecie chełmskim zatrzymano 10 osób. Wojsko interweniowało dwukrotnie (w gminie Turek i Wernowice) przeciwko uzbrojonej grupie ludzi rozklejającej ulotki i agitującej do głosowania dwa razy „nie”, a raz „tak”. Szef tamtejszego PUBP por. Bolesław Rycerz w sprawozdaniu z 2 VII

²⁶ ADUOPL, Raport Naczelnika Wydziału IV-go WUBP w Lublinie, kpt. W. Wojcieszka, o przebiegu Głosowania Ludowego na terenie woj. Lubelskiego, sygn. 24/32, k. 4-5. Stwierdzenie o „spokojnym” przebiegu Głosowania Ludowego w dokumencie tym zostało użyte czterokrotnie.

²⁷ Tamże, k. 4.

²⁸ ADUOPL, Ścisłe tajny „Wykaz osób zatrzymanych podczas Głosowania Ludowego w dniu 30 VI 46 r. jako osoby które obserwowały za przejściem Głosowania Ludowego i obliczały ilość oddanych głosów w Komisji Obwodowej, lub zestawiali dane o głosowaniu Ludowym” – sporządzony przez Szefa PUBP w Tomaszowie Lubelskim ppor. Czesława Cyglera, sygn. 24/32, k. 127-128; także, k. 135-136.

1946 r. pisał m.in.: „Według mojej obserwacji i kontroli, brakowało ludzi, którzy by szczerze oddali się naszej pracy, tak że wg raportów, które do mnie wpływały, że obwód ma pewne niedociągnięcia posyłałem swoich ludzi. Były nawet wypadki, że zdejmowałem z jednego obwodu, a posyłałem na drugi, gdzie się przeciwko nam wzmagała reakcyjna propaganda, którąśmy natychmiast usuwali. Z obwodu 22-go i 30-go zostało usuniętych 2-ch członków Komisji Głosowania Ludowego, gdyż zauważono złe podszepty do ludności głosującej”²⁹.

Powiat kraśnicki w dużej części znajdował się pod wpływem propagandy PSL-u. Oprócz analogicznych przypadków rozklejania plakatów „wrogich”, zrywania rządowych itp. na terenie tym osobliwym stawał się brak jakiegokolwiek reakcji wojska, które nie zwracało uwagi na – jak to ujmowano – „żadne nalepki i świstki faszystowskie”³⁰.

Zdaniem Szefa PUBP w Zamościu, por. Glozy, na terenie podległego mu powiatu nie odnotowano w ogóle żadnego incydentu zakłócającego referendum³¹.

Podobny spokój panował w powiecie biłgorajskim, gdzie oprócz incydentów związanych z rozrzucaniem ulotek pt. *Jak będą głosować prawdziwi Polacy*. Szef tamtejszego PUBP ppor. Jan Leluch zatrzymał członków dwóch obwodowych komisji wyborczych (nr 22 i 23) w związku z niezdaniem wszystkich materiałów dotyczących Głosowania Ludowego. Po przesłuchaniu członków komisji zwolnił, a przewodniczących osadził w areszcie³².

Podobny spokój panował w powiecie łukowskim, gdzie aresztowano tylko jednego członka Komisji (w Trzebieszowie), który zachował sobie spisy wyników z ludowego głosowania³³.

Oficjalne wyniki referendum przedstawione przez władze wyglądały następująco:

²⁹ ADUOPL, sygn. 24/32, k. 131-133.

³⁰ ADUOPL, Raport specjalny Szefa PUBP w Kraśniku do WUBP w Lublinie z 2 VII 1946 r., sygn. 24/32, k. 129-130.

³¹ Tamże, Ścisłe tajny Raport specjalny z 2 VII 1946 r., sygn. 24/32, k. 6-7. (Tutaj podano odmienne niż w tabeli nr 2 zestawienie obwodów zagrożonych: silnie zagrożonych miało być 25 obwodów, średnio – 15, a spokojnych 20. Wobec tych szacunków tym bardziej dziwi całkowity spokój w powiecie w dniu 30 czerwca tr.).

³² Tamże, Pismo Szefa PUBP w Biłgoraju do Szefa WUBP w Lublinie z 3 VII 1946 r., sygn. 24/32, k. 8.

³³ Tamże, Raport Kierownika PUBP w Łukowie do Szefa WUBP w Lublinie z 5 VII 1946 r., sygn. 24/32, k. 9-10.

Tab. 4 a. Zestawienie wyników referendum z 30 VI 1946 r. według oficjalnych danych dla województwa lubelskiego

Nazwa powiatu	Liczba obwodów	Liczba obwodów uprawntonych	Liczba głosów		Pytanie I			Pytanie II			Pytanie III					
			ważnych	nieważnych	tak	nie	%	tak	nie	%	tak	nie	%			
1. Włodawa	33	38 132	31 362	1 386	5 760	18	25 842	82	6 585	21	24 945	79	18 527	59	12 693	41
2. Lubartów	26	33 974	30 493	2 427	9 264	30	20 893	70	15 286	50	14 593	50	23 285	76	6 530	24
3. Hrubieszów	34	52 681	40 838	1 846	6 404	16	33 044	84	9 876	24	30 354	76	13 248	32	26 691	68
4. Biłgoraj	24	35 812	30 914	504	10 048	32	20 939	68	16 676	46	13 985	54	24 400	68	5 476	32
5. Kraśnik	38	41 132	41 202	1 241	10 037	21	29 483	79	11 546	24	28 136	76	33 400	81	6 918	19
6. Zamość	44	57 427	49 932	630	13 124	26	37 711	74	30 794	62	19 841	38	38 586	77	12 121	23
7. Biała Podl.	28	39 062	34 045	1 509	3 072	11	30 491	89	3 929	11	29 639	88	8 484	25	25 087	75
8. Łuków	50	45 346	37 405	1 368	6 740	18	30 911	82	8 255	22	29 220	78	23 075	37	14 149	63
9. Chełm	30	43 379	38 813	1 619	10 504	27	27 332	73	14 479	37	13 244	63	27 466	72	10 340	28
10. Lublin - powiat	57	78 843	72 709	1 387	16 930	23	55 881	77	32 034	44	38 603	56	59 244	79	13 323	21
11. Krasnyślav	55	62 949	57 128	1 126	16 181	28	40 848	72	29 624	52	27 205	48	46 260	81	10 674	19
12. Tomaszów	44	54 828	45 106	3 040	12 422	27	33 701	83	28 653	64	16 373	36	36 928	82	8 355	18
13. Siedlce	51	59 897	54 138	2 002	5 436	10	48 809	90	8 222	15	45 961	85	30 270	56	23 838	44
14. Puławy	43	56 039	50 381	1 690	47 339	34	32 660	66	25 631	51	25 248	49	32 660	65	18 323	35
15. Lublin	31	49 572	44 072	1 960	12 851	29	31 279	71	20 192	45	23 847	55	37 014	83	7 175	17
16. Radzyń	18	25 049	21 253	1 038	1 726	8	19 480	92	2 489	12	19 367	88	3 729	17	16 860	83
Razem	606	781 122	679 791	24 779	187 838	24,9	519 298	76,4	264 270	36,4	410 561	61,3	456 549	67,1	218 435	32,2

Źródło: Referendum z 30 czerwca 1946 r. Przebieg i wyniki, oprac. A. Paczkowski, Warszawa 1993, s. 87, 112

Bez wątplenia frekwencja była bardzo duża, lecz prawdziwe, dokładne wyniki referendum do dziś nie są znane. Wzmianek o nich nie ma także w materiałach lubelskiego Urzędu Bezpieczeństwa. Sporządzono szacunki dotyczące liczby mieszkańców, uprawnionych do głosowania oraz procentowego udziału w referendum. Nie były one jednak pełne.

Tab. 5. Zestawienie osób uprawnionych do udziału w referendum 30 VI 1946 r. w województwie lubelskim

Nazwa powiatu/miasta	Ogólna liczba mieszkańców	Liczba mieszkańców uprawnionych do głosowania	Ilość głosujących w %	Ilość unieważnionych głosów w %
m. Lublin	99 000	63 687	85	1
pow. Lublin	179 820	81 661	80	•
pow. Biała-Podlaska	114 363	60 557	90	•
pow. Hrubieszów	123 501	60 000	85	•
pow. Łuków	120 000	60 000	90	•
pow. Chełm	126 000	69 868	85	•
pow. Tomaszów Lub.	117 327	85 667	80	•
pow. Zamość	136 198	73 583	80	•
pow. Krasnystaw	126 501	70 350	85	•
pow. Radzyń	89 735	46 000	•	•
pow. Kraśnik	138 600	74 549	•	•
pow. Biłgoraj	84 000	46 180	85	•
pow. Siedlce	110 107	?	•	•
Razem:	1 565 152	792 102+	85+	?

Źródło: ADUOPL, sygn. 24/32, k. 26-27

W prezentowanym zestawieniu zabrakło z niewiadomych przyczyn trzech powiatów: puławskiego, włodawskiego i lubartowskiego, co zniekształca ostateczne, i tak niepełne wyniki. Nie są one zbieżne, chociażby w punkcie dotyczącym liczby uprawnionych do głosowania, z wcześniej przytaczanymi

oficjalnymi wynikami. Praktycznie w całym województwie, oprócz miasta Lublina, niewiadomą pozostała liczba unieważnionych głosów. Główną oficjalną przyczyną unieważnień było błędne wypełnienie formularzy. Na kartach do głosowania wpisywano bowiem różnego typu antyrządowe i antykomunistyczne hasła. I tak w (mieście) Lublinie na kartach znalazły się napisy typu: „Chcemy ziem za Bugiem”, „Precz z PPR”; w powiecie Lublin: „Trzy razy nie”, „Precz z rządem komunistycznym”; w pow. Biała Podlaska: „Przech z komuną i żydami, gdzie są nasze granice na wschodzie”, „Nie chcemy kołchozów”; w pow. Łuków: „Precz z PPR, niech żyje AK”; w pow. Chełm: „My chcemy wschodniej granicy”; w pow. Tomaszów Lubelski: „Trzy razy nie”, „Nie chcemy zniesienia senatu”; w pow. Krasnystaw: „Precz z rządem żydowsko-komunistycznym, Chcemy granicy po Berlin i Kijów, gdzie granica na wschodzie”, „Niech żyje WiN”; a w pow. Biłgoraj: „żydokomuna pachółkiem Stalina”. Wpisy dokonywane w pozostałych powiatach trudno jest ustalić ze względu na brak takich danych³⁴. Przypuszczać można, że nie odbiegały od przedstawionych wcześniej sformułowań.

Wyniki referendum bez wątpienia zostały sfalszowane. Faktycznych odpowiedzi na 3 pytania poddane pod „ludowe głosowanie” nie były znane ludziom lubelskiej bezpieki. Po prostu nie leżało to w ich kompetencjach. Musieli natomiast zewrzeć szeregi, poprawić niedociągnięcia i przeanalizować sytuację w terenie po przeprowadzonym referendum, które stanowiło swoiste preludium do przygotowywanego aktu wyborów parlamentarnych.

III. PRZYGOTOWANIA DO WYBORÓW 19 STYCZNIA 1947 R.

O ile dla komunistycznej władzy w Polsce i w Związku Radzieckim referendum było okazją do poznania nastrojów społeczeństwa i jego stosunku do narzuconej przemocą władzy, o tyle dla aparatu bezpieczeństwa jego „zabezpieczenie” stanowiło świetną okazję do ćwiczeń, czyli zdobywania doświadczenia. Spożytkowane miało być ono w trakcie kolejnego „zabezpieczenia” zbliżających się wyborów. Ich termin wyznaczono na 19 I 1947 r.³⁵ Wszystkie jednostki zabezpieczające wcześniej referendum weszły w skład wojewódzkich Grup Ochronno Propagandowych (GOP), powołanych na szczeblu

³⁴ ADUOPL, sygn. 24/32, k. 27-28.

³⁵ Szerzej na temat wyborów w innych częściach kraju zob.: Cz. O s ę k o w s k i, *Wybory do sejmu z 19 stycznia 1947 roku w Polsce*, Poznań 2000.

centralnym przez Główny Zarząd Polityczno-Wychowawczy Sztabu Generalnego WP. Skład kierownictwa wojewódzkiego GOP ustalało Naczelne Dowództwo WP. Podporządkowano mu wszystkie jednostki WP dyslokowane na terenie województwa. Kierownictwo Wojewódzkie GOP podlegało Dowództwu Okręgu Wojskowego. Kierownictwo GOP miało utrzymywać stałą operacyjną łączność z dowodzącymi okręgami wyborczymi, kierować „sprawozdawczością” oraz koordynować kontakty z UB, MO, KBW, władzami administracyjnymi i politycznymi województwa. Kierownictwo akcji usytuowano w stolicy województwa (czyli w Lublinie) i zobowiązano je do podjęcia działań z dniem 7 XI 1946 r. Jego zadania określała tajna *Instrukcja o pracy kierownictw wojewódzkich akcji grup ochronno-propagandowych*, podpisana przez Szefa Sztabu Generalnego WP gen. Korczyca i Szefa Gł. Zarządu Polityczno-Wychowawczego WP płk. Zarzyckiego³⁶. Jak można zauważyć, główny ciężar koordynacji zabezpieczenia wyborów spoczywał na wojsku. Funkcję kierownika wojewódzkiego GOP na obszarze Lubelszczyzny pełnił płk Kunderewicz, zastępcą kierownika ds. polit.-wych. był mjr Humer, szefem sztabu kpt. Zieleniak; pomocnikiem szefa sztabu ds. brygad propagandowych – kpt. Bodziak, a oficerem ds. kolportażu – ppor. Żukowski. Pierwszy wymarsz grup ochronnych w teren zaplanowano na 8 XII 1946 r., a 6-punktowe meldunki z ich działalności miały być składane w odstępach tygodniowych³⁷. Zanim do tego doszło, dowódcy grup ochronnych i brygad propagandowych odbyli 6-dniowe przeszkolenie. Składało się ono z 4 bloków tematycznych: 1. Wyszkolenie bojowe (8 godz.), 2. Tematy polityczne (12 godz.), 3. Argu-

³⁶ ADUOPL, sygn. 24/32, k. 148-150.

³⁷ „Tajny wzór meldunku 7-dniowego” sporządzany był według następujących punktów: „1. Nastroje ludności na terenie poszczególnych powiatów: a) Uświadomienie polityczne ludności (miejskiej i wiejskiej), b) Stosunek do band, c) Stosunek do UB, MO i ORMO, d) Stosunek do pracy grup; 2. Walka z bandami: a) Działalność band w terenie, ich aktywność, b) Zetknięcie się grup z bandami (charakter zetknięcia, straty własne, straty band)); 3. Sytuacja polityczna: a) Działalność wroga w poszczególnych powiatach (omówić kolejno), b) wpływ nauczycieli, kleru i władz samorządowych na ludność i stosunek do pracy grup, c) Działalność i wpływ PSL w terenie, d) Działalność partii demokratycznych, stosunek sił i aktywność PSL do partii bloku demokratycznego; 4. Praca grup: a) Stan wykonania zadań przez grupy, b) Ilość przeprowadzonych wieców, frekwencja, przebieg, c) pomoc grup w organizacji życia społecznego ludności; 5. Zużycie materiałów propagandowych: a) Ilość i rodzaj rozkolportowanych materiałów, zapas, zapotrzebowanie, b) Jakże wydawnictwa najbardziej podobają się, jakże nie nadają się; 6. Charakterystyka pracy grup: a) Ocena pracy grup, wpływ jej na sytuację w terenie, b) Ocena stanu moralno-politycznego i dyscypliny grup, c) Praca polityczno-wychowawcza z członkami grup, udział grupy ochronnej w pracy propagandowej, d) Trudności grup w terenie, e) propozycje i uwagi” – ADUOPL, sygn. 24/32, k. 40, 43, 156.

menty przeciw wrogiej propagandzie (8 godz.), 4. Metodyka i zagadnienia praktyczne (20 godz.). Łącznie obejmowało więc 48 godzin dość intensywnych zajęć psychofizycznych. Oprócz grupowych ćwiczeń praktycznych w terenie, mających na celu zwiększenie sprawności fizycznej i bojowej w walce z niepodległościowym podziemiem zbrojnym, *gros* godzin poświęcano politycznej indoktrynacji. Faktycznie był to instruktaż wkuwany na pamięć. W 8-godzinym module *Argumenty przeciw wrogiej propagandzie* poruszano aż 16 tematów. Były to:

- „1) Kołchozów w Polsce nie będzie.
- 2) ZSRR a suwerenność państwowa Polski.
- 3) Granice wschodnie – sprawiedliwe.
- 4) W Polsce nie będzie dyktatury proletariatu.
- 5) Dlaczego w W.P. są oficerowie Armii Czerwonej?
- 6) Handel zagraniczny z ZSRR, jako jeden z czynników rozwoju gospodarczego Polski.
- 7) Prawda o wywożeniu urządzeń przemysłowych do ZSRR.
- 8) Stosunek obozu demokratycznego do AK.
- 9) Kto walczy z nadużyciami i spekulacją?
- 10) Kto przeszkadza w doprowadzeniu do końca reformy rolnej?
- 11) Kto pomaga bandom?
- 12) Kwestia antysemityzmu.
- 13) Wojna nie grozi światu.
- 14) Śmierć Bolesława Ścibiorka³⁸.
- 15) Wolność religii w Polsce.
- 16) UB na straży bezpieczeństwa i porządku”³⁹.

Każdemu zagadnieniu poświęcono średnio 30 minut. Ze względu na brak źródeł trudno o precyzyjne przedstawienie odpowiedzi na nakreślone powyżej pytania. Sama ich werbalizacja umożliwia jednak odczytanie nastrojów i oczekiwań panujących wśród społeczeństwa polskiego.

Jednostki ochronno-propagandowe podzielono na 4 grupy w zależności od stopnia zagrożenia terenu.

³⁸ Bolesław Ścibiorek – działacz PSL zamordowany brutalnie przez UB w dniu 6 XII 1945 r.; K e r s t e n, *Narodziny systemu władzy*, s. 154.

³⁹ ADUOPL, PROGRAM WYSZKOLENIA dla dowódców grup ochronnych i kierowników brygad propagandowych (Tajne), sygn. 24/32, k. 47-49.

Tab. 6. Skład grup ochronno-propagandowych działających w poszczególnych okręgach wyborczych

Rodzaj strefy	Nazwa grupy	Skład grupy ochronno-propagandowej*				Liczba żołnierzy	Liczba oficerów
		Dowódca	z-ca dowódcy, kierownik	Brygada propagandowa	Ochrona		
Silnie zagrożona	A	1	1	5	38	45	2
Średnio zagrożona	B	1	1	5	18	25	2
Słabo zagrożona	C	1	–	5	9	15	1
Spokojna	D	1	–	5	.	.	.

Źródło: ADUOPL, sygn. 24/32, k. 154.

*Skład ustalało kierownictwo wojewódzkie.

Poszczególne grupy miały, oczywiście, różne uzbrojenie. Zwiększało się ono wraz ze stopniem zagrożenia terenu.

Tab. 7. Uzbrojenie grup ochronno-propagandowych

Rodzaj strefy	Nazwa grupy	Pistolety	RKM-y	Automaty	Karabiny
Silnie zagrożona	A	2	4	15	24
Średnio zagrożona	B	2	2	10	11
Słabo zagrożona	C	1	1	5	7
spokojna	D	–	–	–	–

Grupy operujące w strefie silnie zagrożonej musiały mieć najlepsze uzbrojenie. Zabezpieczającym strefy spokojne nie rozdysponowano odpowiedniego sprzętu.

Bezpośrednim celem wydzielonych formacji GOP było zapewnienie bezpieczeństwa Komisjom Obwodowym i „swobody głosowania”. Dowódca Grupy Ochronnej podlegał przewodniczącemu Obwodowej Komisji. Miał on także nawiązać ścisły kontakt z miejscowymi „demokratycznymi” partiami politycznymi, tj. PPR, PPS, SL i SD, celem utworzenia z ich członków służby pomocniczej. Wspomniane grupy miały także nawiązać ścisłą łączność z powiatowymi UBP i posterunkami MO, kierując się jednocześnie ich wska-

zówkami oraz informując o powziętych decyzjach. Współpraca miała dotyczyć m.in. organizacji łączności: telefonicznej, gońców pieszych, konnych, rowerzystów, znaków świetlnych itp.⁴⁰

Na terenie całej Polski plan przygotowania do wyborów podzielono na 3 etapy: 1-30 XI 1946 r. (okres przygotowawczy), 5-21 XII 1946 r. (pierwszy etap pracy), 28 XII 1946 r.-21 I 1947 r. (drugi etap pracy)⁴¹.

Lubelska bezpieka ustosunkowała się do współpracy z GOP bardzo poważnie, chociaż prawdopodobnie województwo lubelskie było w swych działaniach nieco spóźnione.

Dopiero 22 XI 1946 r. powstał „PLAN operatywnej pomocy W.U.B.P. Lublin na okres przedwyborczy i wyborów na terenie Województwa Lubelskiego”, zaakceptowany przez jego szefa F. Piątkowskiego, który rozkazywał m.in.:

„1. Sporządzenie nieoficjalną drogą spisów wyborców we wszystkich obwodach w powiecie. 2. Wyliminowanie osób podejrzanych z list głosujących w myśl art. 2 Ordynacji Wyborczej – zebrane materiały winny być dostarczone w 3-ech egz. Naczelnikowi Wydz. II-go WUBP Lublin. Bezwzględnie opierając się na danych agenturalno-informacyjnych zebraniach materiałów na proponowanych kandydatów na posłów w myśl art. 3, Ordynacji wyborczej materiały kandydatów winny obejmować działalność ich przed wojną w czasie okupacji i po wyzwoleniu, ewentualnie ich działalność w okresie referendum oraz dokładną ich charakterystykę ich obecnej działalności, ich kontakty osobiste i towarzyskie. Natychmiastowe zebranie materiałów na proponowanych pełnomocników i mężów zaufania, posiłkując się danymi agenturalno-informacyjnymi co do ich działalności przed wojną ”⁴².

Rozkazy Piątkowskiego obejmowały również specjalne przeszkolenie kadr WUBP, biorących udział w zabezpieczeniu wyborów.

Dzień później, tj. 23 XI 1946 r. szef lubelskiego WUBP, w nawiązaniu do rozkazu Naczelnego Dowództwa nr 0/60 i instrukcji MBP, wydał osobne *Zarządzenie* skierowane do kierowników Powiatowych Urzędów Bezpieczeństwa Publicznego. Zostali oni zobowiązani do sporządzenia i przekazania Kierownictwom Okręgowym Akcji GOP charakterystyk poszczególnych gmin i wsi pod względem:

⁴⁰ DDUOPL, Ścisłe tajne „Wskazówki dla Grup Ochrony Komisji „Głosowania Ludowego”, wydane przez ptk. Floryanowicza, sygn. 24/32, k. 158-159.

⁴¹ O s ę k o w s k i, *Wybory*, s. 81.

⁴² ADUOPL, sygn. 24/32, k. 160-162.

- „a) działalności band,
- b) poszczególnych osób sprzyjających bandom reakcyjnym na których PUBP posiada kompromitujące materiały,
- c) charakterystyki politycznej poszczególnych gmin i wsi z wykonaniem siły i działalności partii polit. oraz wpływu band”.

Zalecano, aby przedstawiane dane były konkretne i aktualne. Do 1 XII 1946 r. nakazano przydzielenie do każdej jednostki GOP jednego przedstawiciela PUBP. Wiadomość o tym miała pozostawać tajną. Funkcję każdego funkcjonariusza UB określała dalsza część cytowanego *Zarządzenia*.

„1. Przebywanie przedstawicieli PUBP w grupie ochr. prop. Musi być zachowane w ścisłej tajemnicy. Wiedzieć o tym, że przedstawiciel Okr. Kier. akcją GOP jest pracownikiem PUBP może tylko d-ca grupy i jego z-ca do spraw pol. wych. Pozostały skład osobowy grupy wiedzieć o tym nie powinien.

2. Przedstawiciel PUBP w grupie ochr. prop. musi być ubrany w mundur wojskowy, zgodnie z regulaminem W.P. by nie odróżniał się od składu osobowego grupy.

3. Przedstawiciel PUBP w grupie musi z sobą posiadać:

- a) materiały na poszczególne osoby, które powinny podlegać aresztowaniu.
- b) materiały kompromitujące jednostki reakcyjne i inne materiały potrzebne do pracy w terenie według uznania Szefów PUBP.

4. Przedstawiciel PUBP w grupie ochr. prop. jest zobowiązany:

- a) podporządkować się wewnętrznemu porządkowi i dyscyplinie w grupie. W tym zakresie podlega on d-cy grupy ochr. prop.,
- b) jest doradcą d-cy grupy i winien dostarczać materiały odnośnie przeprowadzenia działań operacyjnych przeciwko bandom i poszczególnym osobom podlegającym aresztowaniu,
- c) jest doradcą d-cy grupy w sprawach odtransportowania zatrzymanych osób lub bandytów,
- d) przedstawiciel PUBP winien znajdować się w grupie ochronno prop. przez cały okres jej działania w terenie”⁴³.

Jak widać z przytoczonego dokumentu, przedstawiciel PUBP, będąc doradcą dowódcy grupy, miał w GOP kluczowe prerogatywy. Wojskowy ubiór, który przywdział funkcjonariusz PUBP, miał go z pewnością nie tylko chronić przed zdemaskowaniem w oddziale GOP, ale także w przypadku schwy-

⁴³ Tamże, k. 145.

tania przez żołnierzy niepodległościowego podziemia zbrojnego, uniemożliwić jego identyfikację. Z „ubekami” bowiem obchodzono się w sposób szczególny.

Na ludziach zatrudnionych w Urzędzie Bezpieczeństwa Publicznego spoczywał obowiązek infiltracji zbrojnego podziemia, a także opozycji politycznej, czyli PSL i w mniejszym stopniu SP. W pierwszej połowie grudnia 1946 r. centralne władze MBP wielce zaniepokoiła wiadomość o zakrojonej na szeroką skalę inicjatywie PSL, polegającej na organizowaniu własnych formacji ochrony wyborów. Występowały one m.in. pod nazwą „Straży pogranicznej” i „Straży wyborczej”, a UB określało je potocznie jako „PSL-owskie bojówki wyborcze”. Dyrektor V Departamentu MBP J. Brystygier nerwowo upominała Szefa lubelskiego WUBP, nakazując mu wezwanie na tę okoliczność przewodniczącego Wojew. Zarz. PSL i Wojew. Komisarza PSL ds. Wyborów, z nakazem natychmiastowego zaprzestania wspomnianych praktyk. Pisała ona m.in.: „do organizowania ochrony wyborów powołane są jedynie władze państwowe, za tworzenie przez P.S.L. jakichkolwiek «straży ochronnych» itp. będzie traktowana jako organizowanie lub posiłkowanie akcji terrorystycznej podziemia i w stosunku do nich wyciągane odpowiednie wnioski włącznie do stawiania pod sąd doraźny”. Na raporty w sprawie podjętych przeciwdziałań Brystigerowa oczekiwała do 16 XII t.r.⁴⁴ Nerwowość władz UB co do wzmocnienia ochrony wyborów ze strony PSL odczytywana była wyraźnie jako zagrożenie rozpoznania faktycznych wyników wyborów, którymi zamierzano manipulować. Stąd też zdecydowanie i konsekwencja w obsadzaniu zmilitaryzowanymi jednostkami wszystkich obwodów wyborczych.

Tab. 8. Plan zabezpieczenia Obwodów Wyborczych woj. lubelskiego w pierwszej fazie, tj. w dniach 5-21 XII 1946 r.

Nazwa powiatu	Liczba ludzi					Razem
	WP	KBW	UBP	MO	ORMO	
1	2	3	4	5	6	7
Lublin	4	–	65	350	251	670
Lubartów	9	26	29	177	151	392
Puławy	–	–	35	80	237	352

⁴⁴ Tamże, Ściśle tajne pismo z dn. 9 XII 1946 r., sygn. 24/32, k. 169.

1	2	3	4	5	6	7
Kraśnik	–	–	38	106	278	422
Zamość	–	–	35	48	114	197
Biłgoraj	76	–	26	41	255	398
Tomaszów Lubelski	–	–	23	36	250	309
Hrubieszów	66	–	25	43	142	276
Chełm	19	–	32	43	212	306
Krasnystaw	–	–	30	15	296	341
Włodawa	–	189	20	24	46	279
Radzyń	38	–	21	186	36	281
Siedlce	76	–	35	101	183	395
Łuków	–	–	29	79	232	340
Biała Podlaska	19	–	28	33	253	333
Razem:	307	215	471	1. 362	2. 936	5. 291

Źródło: ADUOPL, PLAN Zabezpieczenia Obwodów Wyborczych woj. Lubelskiego w pierwszej fazie od dnia 5 XII 46 r. do dnia 21 XII 46 r. (Ścisłe tajne), sygn. 24/32, k. 178-200 (obliczenia autora).

Łącznie planowano więc skierować do zabezpieczenia wyborczych obwodów ponad 5 tys. funkcjonariuszy i żołnierzy. Do każdego Obwodu przyporządkowano jednego pracownika UBP⁴⁵. Całość dyslokacji wynikała z wcześniej ustalonego planu, według którego do obwodów silnie zagrożonych kierowano 20 osób, średnio zagrożonych – 10, słabo zagrożonych – 5, a do obwodów spokojnych po 2 osoby. W drugim etapie przygotowań szacunki te nieco zmieniono, przydzielając do obwodów silnie zagrożonych o 5 osób więcej.

Oprócz wymienionych funkcjonariuszy do ochrony 4 Okręgów Wyborczych oraz Sztabów Powiatowych przeznaczono jako rezerwę 1200 żołnierzy z 3 i 14 DP WP oraz 7 Oddz. WOP. Do Oddziałów Powiatowych przydzielono rezerwę 600 żołnierzy.

Ze względu na realne zagrożenie polityczne i wojskowe w dniach od 28 XII 1946 r. do 21 I 1947 r. dyslokowano na terenie województwa lubelskiego następujące jednostki:

⁴⁵ Łącznie miało ich być 471, gdyż początkowo wytyczono właśnie tyle Obwodów. Ostatecznie liczbę ich ustalono na 470.

Tab. 8. Wykaz liczbowy obsady obwodów w woj. Lubelskim
(w drugiej fazie – czyli 28 XII 46 r.-21 I 47 r.)

Powiat	MO	ORMO	Razem	WP	KBW	WOP	Liczba nieobsadzonych obwodów	Razem
1. Lublin – miasto	39	104	143	4	–	–	–	4
2. Lublin – powiat	182	120	302	403	–	–	--	403
3. Lubartów	104	182	286	252	–	–	–	252
4. Puławy	85	200	285	–	–	–	–	–
5. Kraśnik	75	200	275	225	500	–	–	725
6. Zamość	67	60	127	266	–	–	–	266
7. Biłgoraj	50	50	100	319	–	–	–	319
8. Tomaszów	32	141	173	294	–	20	–	314
9. Hrubieszów	41	60	101	298	–	75	–	373
10. Chełm	120	75	195	179	–	22	–	201
11. Włodawa	62	30	92	271	–	28	–	299
12. Krasnostaw	100	226	326	–	135	–	–	135
13. Siedlce	82	63	145	414	–	–	–	414
14. Łuków	100	–	100	360	–	–	–	360
15. Radzyń	58	33	91	211	52	–	–	263
16. Biała Podlaska	80	–	80	340	–	–	–	340
Razem:	1277	1544	2821	3836	687	145	–	4668

Źródło: ADUOPL, sygn. 24/32, k. 204.

Z zestawienia wynika, że w całym województwie rozlokowano 7489 funkcjonariuszy i żołnierzy WP, z czego 2821 osób to byli ORMOWCY i milicjanci, a 4668 wchodziło w skład WP, KBW i WOP. Według rozdzielnika Wojewódzkiego Komitetu Ochrony Wyborów przewidywano dyslokację w terenie 1637 milicjantów. Ostatecznie delegowano 1277, czyli mniej o 360 funkcjonariuszy. Zwiększono jednak liczbę ormowców o 44 funkcjonariuszy (przewidywano użycie tylko 1544). W przedstawionym zestawieniu nie zostali ujęci funkcjonariusze UB.

Według danych zamieszczonych w dokumentach lubelskiego WUBP na terenie tamtejszego województwa zorganizowano 470 obwodów wyborczych (i wszystkie zostały obsadzone)⁴⁶. Według dokumentów opublikowanych przez Cz. Osękowskiego 179 spośród nich zaklasyfikowano jako obwody silnie zagrożone, 125 – zagrożone, 101 – słabo zagrożone i 65 jako obwody spokojne. Łącznie w dniach od 28 XII 1946 r. do 21 I 1947 r. przeznaczyc miano do ich ochrony 8560 żołnierzy i funkcjonariuszy, z tego: MO – 1600, ORMO – 1500, UB – 300, KBW – 1200, WP – 3960⁴⁷.

W porównaniu z wcześniejszymi zestawieniami dodać należałoby 300 funkcjonariuszy UB. (W drugim zestawieniu nie ujęto natomiast 145 żołnierzy WOP.) Z zestawienia przedstawionego przez Osękowskiego wynika, iż korzystał on z liczb przewidywanych i zapisanych w *Rozdzielniku*, który później został nieco skorygowany. Niemniej ostateczna różnica obu podawanych szacunków nie była aż tak znacząca.

Po zebraniu adnotacji i zestawień z poszczególnych powiatów udało się sporządzić poniższą tabelę korygującą wcześniej podane liczby.

Tab. 9. Obwody wyborcze ze względu na stan zagrożenia w woj. lubelskim w grudniu 1946 r.

Powiat	Razem obwodów	Silnie zagrożonych	Średnio zagrożonych	Słabo zagrożonych	Spokojnych
1	2	3	4	5	6
Lublin	67	23	10	14	20
Lubartów	29	12	12	5	–
Puławy	35	10	9	10	6
Kraśnik	37	12	11	9	5
Zamość	34	–	8	20	6
Biłgoraj	26	17	5	–	4
Tomaszów Lubelski	23	11	4	6	2
Hrubieszów	25	6	14	2	3
Chełm	32	10	4	10	8

⁴⁶ ADUOPL, sygn. 24/32, k. 204.

⁴⁷ O s ę k o w s k i, *Wybory*, s. 209-210. Tam też zob. wysokość diet ustalonych dla poszczególnych kategorii funkcjonariuszy i żołnierzy.

1	2	3	4	5	6
Krasnystaw	30	12	4	11	3
Włodawa	20	10	7	1	2
Radzyń	20	11	4	3	2
Siedlce	35	11	14	5	5
Łuków	29	7	18	4	–
Biała Podlaska	28	11	8	5	4
Razem:	470	163	132	105	70

Źródło: ADUOPL, PLAN Zabezpieczenia Obwodów Wyborczych woj. lubelskiego w pierwszej fazie od dnia 5 XII 46 r. do dnia 21 XII 46 r. (Ścisłe tajne), sygn. 24/32, k. 178-200 (obliczenia autora).

Na 470 obwodów wyborczych województwa lubelskiego (rozmieszczonych w 4 Okręgach – Lublin, Zamość, Chełm, Siedlce) 163 zaliczonych zostało do silnie zagrożonych, a 132 do średnio zagrożonych. Słabo zagrożonych i spokojnych było 175. Ogólnie więc w województwie tym większość obwodów określano jako zagrożone w poważnym stopniu. Świadczyło to o znaczeniu i sile zarówno niepodległościowego podziemia zbrojnego na tym terenie, jak również o wpływach PSL-u. W skali całego kraju Lubelskie było „najbardziej zagrożonym województwem”, o czym świadczyła liczba przydzielonych tam żołnierzy i funkcjonariuszy zabezpieczających wybory⁴⁸.

Niepodległościowe podziemie zbrojne na Lubelszczyźnie, szczególnie przed wyborami, nie dawało o sobie zapomnieć, w pełni potwierdzając swoją „renomę”. W dniu 14 XII 1946 r. w miejscowości Łabunie pow. Zamość rozbrojonych zostało 4 milicjantów i 8 ormowców, którzy przybyli tam w celu zajęcia i ochrony lokalu wyborczego. Nie był to odosobniony przypadek w tym powiecie. Dzień później – 15 XII 1946 r., 40 ludzi zbrojnego podziemia opanowało Obwód nr 29 w Zwierzyńcu, zabijając 5 ochraniających go ormowców. W dniu 29 XII 1946 r. dokonano napadu na przewodniczącego

⁴⁸ *Teksty źródłowe w: O s ę k o w s k i, Wybory, s. 203-219.* Według przedstawionych dokumentów do ochrony wyborów w kraju skierowano następujące liczby ludzi (w nawiasie – liczba ludzi w II okresie, t.j. od 28 XII 46 r. do 21 I 47 r.): lubelskie – 6030 (8560), krakowskie – 5100, rzeszowskie – 4540, białostockie – 4160, warszawskie – 3560 (6090), łódzkie – 3100 (3600), poznańskie – 2900 (3100), katowickie – 2820 (3120), wrocławskie – 1922, bydgoskie – 1870 (2070), gdańskie – 1650, szczecińskie – 1560, olsztyńskie – 1550 (2200), kieleckie – 1200.

komisji wyborczej Obwodu nr 4, pow. Zamość – Władysława Tyrkę (członka SL), któremu udało się zbiec. Podczas napadu na browar w Jatutowie (?) zabity został jego kierownik – członek PPR, będący zarazem przewodniczącym Komisji Obwodowej nr 4⁴⁹.

W okresie przedwyborczym szczególnie dały znać o sobie niepodległościowe oddziały zbrojne na terenie powiatu radzyńskiego. Dokonały tam 129 akcji zbrojnych, w tym: 2 – na lokale wyborcze, 1 – na Urząd Bezpieczeństwa w Radzynie, 6 – na instytucje państwowe, 44 – na instytucje gospodarcze, 69 – na poszczególne osoby, 3 – na MO i 4 – na KBW. Szczególnie groźnie jawił się atak na UB w Radzynie 1 I 1947 r. oddziałów „Jastrzębia” i „Kłosa” w sile 200 ludzi, zakończony jednak niepowodzeniem⁵⁰.

Zagrożenie wynikające z dużego nasycenia Lubelszczyzny żołnierzami niepodległościowego podziemia zbrojnego traktowano więc niezwykle poważnie. Zachowywano szczególne, niemalże wojenne środki ostrożności. Na okres akcji wyborczej przewidziano użycie specjalnych sygnałów oraz ściśle tajnych porozumiewawczych kryptonimów.

Tab. 10. Dzielne znaki rozpoznawcze na okres akcji przedwyborczej od 28 XII 1946 r. do 22 I 1947 r.

Data	Znak rozpoznawczy	Odzew
1	2	3
29 XII 1946 r.	Broń na pas.	Lewą ręką unieść konfederatkę do góry.
30 XII 1946 r.	Lewa ręka do góry.	Ręce w stronę.
31 XII 1946 r.	Broń prawą ręką unieść nad głowę.	Broń pionowo, lufa do góry uniesiona przed sobą lewą ręką.
01 I 1947 r.	Broń na pas, rękami uchwycić głowę.	Ręce na pas.
02 I 1947 r.	Broń w lewej ręce, kolba do góry.	Odzew ten sam.

⁴⁹ ADUOPL, Zestawienie statystyczno-opisowe dotyczące organizowania Urzędu Bezpieczeństwa i pracy oraz wrogiej działalności reakcji w pow. Zamość w latach 1944-1960, sygn. Opr.45/2, k. 14-15. (Tu prawdopodobnie błędnie podano, że działania te dotyczyły okresu przed referendum).

⁵⁰ ADUOPL, Zestawienie statystyczno-opisowe dotyczące powstania i działalności Urzędu Bezpieczeństwa oraz przejawów wrogiej działalności reakcyjnego podziemia na terenie powiatu radzyńskiego w latach 1944-1960, sygn. Opr.45/2, k. 13-14.

1	2	3
03 I 1947 r.	Lewa ręka wyciągnięta do przodu.	Broń w prawej ręce, kolba do góry.
04 I 1947 r.	Ręce do przodu, broń w prawej ręce.	Odzew ten sam.
05 I 1947 r.	Lewa ręka wyciągnięta poziomo w lewo.	Broń na pas, ręce do przodu.
06 I 1947 r.	Konfederatka na lufie podniesiona nad głowę.	Odzew ten sam.
07 I 1947 r.	Prawa ręka wyciągnięta do góry, broń przełożyć w lewą rękę.	Odzew ten sam.
08 I 1947 r.	Konfederatka na kolbie, w prawej ręce uniesiona nad głowę.	Prawa ręka do góry bez broni (broń przełożyć w lewą rękę).
09 I 1947 r.	Broń w obu rękach unieść nad głowę.	Broń na pas, ręce w bok.
10 I 1947 r.	Broń w prawej ręce, obie ręce do przodu.	Broń do nogi.
11 I 1947 r.	Ręce do góry, broń na pas.	Broń do nogi, ręce opuszczone.
12 I 1947 r.	Ręce do góry (broń w prawej ręce).	Odzew ten sam.
13 I 1947 r.	Prawa ręka z bronią wyciągnięta w prawo.	Prawa ręka do góry.
14 I 1947 r.	Konfederatka na głowę uniesiona lewą ręką.	Broń do nogi, ręce opuszczone.
15 I 1947 r.	Broń w lewej ręce, kolba do góry.	Broń w prawej ręce, kolba do góry.
16 I 1947 r.	Broń w prawej ręce, obie ręce do przodu.	Broń w prawej ręce, kolba do góry.
17 I 1947 r.	Prawa ręka wyciągnięta do góry, broń przełożyć w lewą rękę.	Odzew ten sam.
18 I 1947 r.	Prawa ręka z bronią wyciągnięta w prawo, poziomo.	Broń do nogi.
19 I 1947 r.	Lewa ręka wyciągnięta poziomo w lewo.	Ręce na pas.
20 I 1947 r.	Konfederatka na kolbę w prawej ręce uniesiona nad głowę.	Ręce w bok.
21 I 1947 r.	Broń na pas rękami uchwycić głowę.	Odzew ten sam.
22 I 1947 r.	Broń na pas.	Broń na pas, ręce w bok.

Źródło: ADUOPL, sygn. 24/32, k. 214-215.

Tab. 11. Dzielne hasła i sygnały świetlne na okres akcji przedwyborczej od 28 XII 1946 r. do 22 I 1947 r.

Data	Hasło – odzew	Sygnały świetlne
29 XII 1946 r. 30 I 1946 r. 31 I 1946 r. 01 I 1947 r. 02 I 1947 r.	Proch – Poznań Pistolet – Parczew Kolba – Kołobrzeg Muszka – Mińsk Wyrzutnik – Wawer	Seria żółtych rakiet czerwonych rakiet białych rakiet zielonych rakiet biało-zielonych rakiet
03 I 1947 r. 04 I 1947 r. 05 I 1947 r. 06 I 1947 r. 07 I 1947 r.	Pas – Płońsk Siodło – Sandomierz Nagan – Nisko Łuska – Łuck Pocisk – Płońsk	Seria biało-czerwonych rakiet zielonych rakiet czerwono-zielonych rakiet czerwonych rakiet biało-zielonych rakiet
08 I 1947 r. 09 I 1947 r. 10 I 1947 r. 11 I 1947 r. 12 I 1947 r.	Ostroga – Ostrów Laweta – Lwów Karabin – Kielce Bagnet – Bydgoszcz Dysk – Dębno	Seria zielono-żółtych rakiet żółtych rakiet czerwono-żółtych rakiet biało-czerwonych rakiet czerwonych rakiet
13 I 1947 r. 14 I 1947 r. 15 I 1947 r. 16 I 1947 r. 17 I 1947 r.	Spust – Sandomierz Kurek – Kraków Działo – Dęblin Bomba – Bielsk Wycior – Warszawa	Seria białych rakiet zielonych rakiet żółtych rakiet biało-żółtych rakiet zielono-czerwonych rakiet
18 I 1947 r. 19 I 1947 r. 20 I 1947 r. 21 I 1947 r. 22 I 1947 r.	Zamek – Zamość Lorneta – Lublin Chełm – Chrzanów Trofel – Toruń Mina – Mińsk	Seria biało-czerwonych rakiet biało-zielonych rakiet czerwonych rakiet biało-czerwonych rakiet białych rakiet

Źródło: ADUOPL, sygn. 24/32, k. 214-215.

Tab. 12. Tablica rozmów „Sztandar” GOP na czas 18-20 I 1947 r.

Treść właściwa	Kryptonim
1	2
Grupa Nr zetknęła się z bandą	„Spotkałem Danusię o godz.”
Złapaliśmy bandytów	„Złapaliśmy ryb”
Zabito bandytów	„Usmażono ryb”
Raniono bandytów	„Zjedliśmy ryb”

1	2
Bronią sięgać dalej, pomoc wysłana w kierunku	„Jechać dalej – Broniek pojechał do”
Zostało zabitych żołnierzy	„Zgubiłem papierosów”
Zostało rozbrojonych żołnierzy	„Zgubiłem książek”
Siła bandy składa się	„Danusia ma lat”
Zatrzymano podejrzanych	„Zabrano krów”
Banda zatrzymała się w rejonie	„Przywieźliśmy drzewo do”
Miejsce postoju grupy Nr w miejscowości	„Adres-ulica Nr ...”
C.K.M.	„Stół”
R.K.M	„Krzesło”
K.B.K	„Szafa”
Pepesza	„Lampa”
Wojska Bezpieczeństwa Wewnętrznego	„Dziewczyna”
Urząd Bezpieczeństwa	„Magistrat”
M.O.	„Szewc”
O.R.M.O.	„Kucharz”
Wojsko	„Chłop”
Banda napadła na komisję obwodową Nr	„Noszą buty Nr”
Banda rozbiła Komisję Obwodową Nr	„Dzisiaj jest dnia”
Głosowanie idzie dobrze	„Jest już dzień”
Przegłosowało ludzi	„Wygrałem złotych”
Głosowanie ukończone	„Jadłem dobry obiad”
Urny zabrano z terenu	„Wszyscy goście wrócili”
Urn nie przysłano	„Goście nie wrócili”
Banda zabrała urny	„Staszek wziął złotych”
Rozdano kartki w obwodach	„Byłem na weselu w”
Przeinstruowano G.O.P. Nr	„Dopasowano kołnierzyki Nr”
Głosowanie przechodzi z manifestacją Bloku Demokratycznego	„Zarządzenie Nr. 10 wykonane”
We wsi gmina PSL przeprowadza antyrządową demonstrację	„We wsi gmina zarz. Nr. 10 nie wykonane

1	2
Wieś gromada gmina bojkotują wybory	„W gromadzie wieś gmina Janek pracuje źle”
Wszystkie gromady przysłyły głosować manifestacyjnie	„Nasi sąsiedzi pracują dobrze”
Posłałem grupę wojskową przeprowadzić wieś do Komisji Wyborczej	„Zaprosiłem ze wsi osób na kolację”
Grupy W.P. przeprowadziły osób ze wsi do Komisji Wyborczej	„Na kolacji było ze wsi osób”

Źródło: ADUOPL, sygn. 24/32, k. 14-15.

Po wykorzystaniu przedstawionych tablic należało je natychmiast zniszczyć, o czym informowała osobna adnotacja. Nie wiadomo, dlaczego więc kryptonimy i kody (zwłaszcza te ostatnie) zdecydowano się zarchiwizować.

W dniu 10 I 1947 r., zgodnie ze ściśle tajnym *Zarządzeniem 002* Dowódcy OW VII gen. Dyw. Stanisław Zarako-Zarakowskiego, powołano specjalną Komisję w składzie: przewodniczący: płk Mikołajczak (sztab OW) i członkowie: ppłk Łotocki (Kom. Garnizonu), ppłk Salomon (Kwatermistrz OW), mjr Konar (KBW), kpt. Kowalski (MO) i mjr Wojciesz (UBP). Celem Komisji miało być skontrolowanie i ewentualne usprawnienie organizacji ochrony w czasie wyborów, wybranych obiektów i instytucji na terenie Lublina. Przyuszczano bowiem, iż mogą one zostać napadnięte. W grę wchodziły tu: elektrownia, gmach województwa, poczta, telegraf, centrale telefoniczne, dworzec kolejowy, wodociągi, elewator, skład benzyny, magazyny kwatermistrzostwa i Bank Narodowy. Kontrola obejmowała każdy obiekt z osobna, o czym należało meldować do 11 I t.r.⁵¹

Na jeden dzień przed wyborami wszystkie jednostki militarne postawione zostały w stan pełnego pogotowia. Dotyczyło to także lubelskiej bezpieki. Zastępca szefa tamtejszego WUBP, mjr Wojciesz, opracował „PLAN Agenturalno-Operatywnych przedsięwzięć na dzień 18 i 19 I 1947 r.” Akcję rozpoczynała odprawa pracowników WUBP (18 I 1947 r. o godz. 19.00), przydzielonych do obwodowych komisji wyborczych. Każdemu pracownikowi operacyjnemu przydzielony został jeden łącznik. Zadaniem jego było prze-

⁵¹ ADUOPL, sygn. 24/32, k. 224. Chociaż o wynikach kontroli należało meldować pisemnie, to w poszycie dotyczącym tego zagadnienia brak jest jakichkolwiek wzmianek na ten temat.

kazywanie na bieżąco wszystkich wiadomości o przebiegu głosowania od godz. 7.00 do zakończenia pracy Komisji Obwodowych. Wszyscy pracownicy operacyjni mieli pozostawać w ścisłej łączności z dowódcami „grup operacyjnych” Komitetów Obwodowych. Sprężone siły koncentrowano na osobach naruszających porządek głosowania. Osobników takich planowano natychmiast zatrzymać i dostarczać – w zależności od charakteru „przestępstwa” – albo do najbliższych komend MO, albo do gmachu WUBP w Lublinie, przy ul. Spokojnej 3⁵².

Za ustalenie sposobu współpracy funkcjonariuszy UB z komendantami jednostek ochrony wyborów odpowiedzialny był naczelnik Wydz. V. ppor. Jan Leluch. Naczelnik Wydz. IV por. Cendrowski (w porozumieniu z Naczelnikiem Wydz. II por. Stefanem Złotkowskim) miał 18 I w godzinach od 20 do 22 przeprowadzić akcję aresztowań prewencyjnych. Z kolei za organizację aresztu prewencyjnego (przy ul. Spokojnej 3) i przesłuchania wszystkich zatrzymanych odpowiedzialnym czyniono Naczelnika Wydziału Śledczego por. Karpińskiego. Miał on także przydzielić jednego funkcjonariusza śledczego do politycznego nadzoru nad osobami aresztowanymi w mieście przez MO, KBW, ORMÓ i WP. Za ścisłą rejestrację wszystkich zatrzymanych odpowiadał por. Złotkowski.

Planowaną akcję obserwacji zagranicznych obserwatorów powierzono Naczelnikowi Wydziału „A” kpt. Ragielowi. O wynikach pracy miał on złożyć raport jeszcze 19 I 1947 r., do godz. 20.00. Za ciągłą i bezawaryjną pracę sekretariatu oraz maszyn WUBP odpowiedzialnym uczyniono ob. Humer.

Całość poczynań sprawiała wrażenie akcji dobrze zorganizowanej. Zdawało sobie sprawę, że wszystkiego nie da się przewidzieć. Ustalono więc dyżury trzech funkcjonariuszy operacyjnych, którzy siedzieli przy telefonach w 3 oddzielnych gabinetach, oczekując bieżących wiadomości. Próbowano „oczyścić przedpole”, czyli już wcześniej zniwelować ewentualną destrukcję i obstrukcję wyborczą. Uruchomiono tajnych współpracowników. Naczelnicy Wydziałów I, III, IV i V zlecieli zainicjowanie spotkań pracowników operacyjnych z agenturą, w sposób – jak to ujęto – „czysty i energiczny”. Naczelnik Wydz. Personalnego por. Placha i Wydz. II. por. Złotowski w dniu wyborów 19 I 1947 r., w godz. od 6 do 7 rano zorganizowali przegląd miasta celem usunięcia wrogich plakatów, ulotek itp. Ponadto mjr Wojcisz wysłał na ulice miasta patrole operacyjne, które m.in. miały czuwać nad „nastrojami w mieście”. Obawiano się także ataku na gmach UB, o czym świadczyć mogło

⁵² Tamże, k. 225.

przygotowanie do jego szczególnej ochrony. W dniu wyborów do dyspozycji WUBP pozostawało 20 samochodów ciężarowych, a na rogatkach miasta wystawiono posterunki obserwacyjne⁵³.

Nie ulega najmniejszej wątpliwości, że wybory z 19 I 1947 r. zostały sfałszowane, a ich wyniki ustalono już przed głosowaniem⁵⁴. Dla MBP w Warszawie ważnym było przede wszystkim zebranie i klasyfikacja teczek obserwacyjnych z obwodów wyborczych, których opracowanie zlecono Wydziałowi V WUBP. Dyrektor V Dep. MBP – J. Brystigerowa rozkazała szefowi WUBP w Lublinie, przekazanie wszystkich materiałów na ten temat w ciągu 7 dni od daty otrzymania teczek z PUBP, a najpóźniej do dnia 6 II 1947 r. powinien on nadesłać „sprawozdanie z akcji wyborczej”, zgodnie z otrzymanym wcześniej schematem. Dokumenty te nie zachowały się jednak w archiwum lubelskiej Delegatury UOP⁵⁵. Ich analiza służyć miała z pewnością dalszemu i głębszemu rozpracowaniu środowisk niepodległościowych.

Dla ludzi bezpieki zakończona akcja wyborcza nie oznaczała odpoczynku, ani nawet odwołania bojowego pogotowia. Obawiano się bowiem protestów społecznych przeciwko sposobom organizacji wyborów i fałszerstwom. Świadczy o tym m.in. treść zamieszczonego poniżej dokumentu⁵⁶.

T E L E F O N O G R A M

Do
SZEFA WOJEWÓDZKIEGO URZĘDU
BEZPIECZEŃSTWA PUBLICZNEGO
w LUBLINIE

Są dane, że N.K.W. PSL dało wskazówki organizacjom by przystąpiły do organizowania wieców protestacyjnych przeciwko przebiegowi wyborów. W związku z tym należy:

⁵³ Tamże, k. 225-226.

⁵⁴ O s ę k o w s k i, *Wybory*, s. 149-153. Fałszerstwa dokonano za pomocą systemu d'Hondta. Wcześniej opracowano prawdopodobnie kilka wariantów na okoliczność różnej frekwencji wyborczej. Por. B a r n a s z e w s k i, *Jak fałszowano wybory w roku 1947*, „Odra” 1991, nr 9, s. 15-22.

⁵⁵ ADUOP, Ścisłe tajne pismo Dyrektora Wydz. V MBP J. Brystiger do Szefa WUBP w Lublinie z dn. 22 I 1947 r., sygn. 24/32, k. 227. MBP w Warszawie domagało się także zwrotu wszystkich egzemplarzy „Instrukcji” rozsyłanych przed wyborami. Ze względów technicznych nie było to jednak możliwe, gdyż część z nich szefowie PUBP przekazali dowódcom poszczególnych grup WP; zob. tamże, Pismo Naczelnika Sekretariatu Ogólnego WUBP w Lublinie – J. Chmielewskiego do Dyrektora Gabinetu Ministra MBP w Warszawie, z dn. 15 IX 1947 r., sygn. 24/32, k. 239.

⁵⁶ Tamże, k. 228.

1) Wydać bezwzględny zakaz urządzania wszelkich zgromadzeń organizowanych lub inspirowanych przez PSL.

Utrzymywać w tej sprawie kontakt z Wojewodami i Starostami i Kierownikami Biura Kontroli Prasy do których mogą P.S.L.-cy zwracać się o zezwolenie na urządzenie zgromadzeń i druk [...] [Asmisji]*.

2) W razie otrzymania sygnałów o szykujących się zgromadzeniach lub innych demonstracjach P.S.L.-kich, uprzedzić Kier. organizacji P.S.L. i zagrozić zawieszeniem organizacji powiatowej względnie wojewódzkiej.

W razie gdyby inicjatorem była inna organizacja np. Z.W.M. należy uprzedzić Kier. i natychmiast zawiadomić Ministerstwo.

3) Gdyby P.S.L.-owcy nie licząc się z zakazem lub nie pytając o zezwolenie, szykowali się do organizowania nielegalnych wieców lub demonstracji, organizatorów tych natychmiast aresztować.

4) Do żadnych wystąpień bezwzględnie nie dopuścić, o wszelkich przejawach organizowania wieców i demonstracji natychmiast donieść do Dep. V-go.

Nadał:
P R E D P E Ł S K I

Podpisał:
R O M K O W S K I płk

Przyjął:
Kusz

* Nieczytelne

Lublin, dnia 21. I. 1947 r. godz. 12. 00.

Władze bezpieczeństwa zdawały sobie sprawę z faktu, że sfalszowane wybory formalnie osłabiają opozycję polityczną, ale mogą pobudzić do działania zbrojne podziemie.

W lutym 1947 r. wybrani w sposób „demokratyczny” posłowie na Sejm RP uchwalili ustawę o amnestii, która miała na celu zarówno bezpośrednie, jak i pośrednie osłabienie patriotycznego oporu niepodległościowych formacji zbrojnych. Okazało się, że mobilizacja sił UB, wojska i milicji na okres kilku dni przed referendum i wyborami była możliwa. Uświadomiono sobie jednak, iż utrzymanie stanu gotowości oraz pełnego zabezpieczenia terenu województwa lubelskiego w dłuższej perspektywie przekraczało możliwości ludowej władzy.

ZAKOŃCZENIE

Okres referendum i wyborów 1946 i 1947 r. był dla władz bezpieczeństwa i partii komunistycznej w Polsce pierwszym sprawdzianem organizacyjnym i jednocześnie demonstracją siły. Zdawano sobie doskonale sprawę z faktu, iż autentycznie wolne wybory przyniosłyby druzgocącą klęskę komunistom.

Stąd podjęto nadzwyczajne środki ostrożności, odpowiednio „zabezpieczając” kampanię propagandową, składy komisji referendalnych i wyborczych, łączność, lokale wyborcze itd. Lubelszczyzna okazała się terenem szczególnym ze względu na najwyższy w skali całego kraju stopień zagrożenia ze strony – jak to nazywano – reakcji. Rzucono tam największą liczbę jednostek WP, KBW, WOP, MO, ORMO i UB. Starano się oczyścić przedpole, neutralizując niepodległościowe podziemie zbrojne oraz podejmując przeciwdziałania wobec akcji opozycyjnych partii politycznych PSL i SP. Sięgnięto w tym celu do wszelkich możliwych środków, włącznie z pozyskiwaniem i uruchomieniem agentury. Okres przygotowań do referendum wykorzystany został właściwie jako możliwość ćwiczeń bądź sprawdzianu, dla jednostek nie mających jeszcze specjalnych doświadczeń w tym zakresie. Zarządzane próbne alarmy dobitnie uwidaczniały zenujące braki dyscypliny i wyszkolenia. Doświadczenia zdobyte podczas referendum miały okazać się przydatne podczas zabezpieczenia wyborów w 1947 r., które koordynowało wojsko. Szczególną rolę odegrali funkcjonariusze UB, którzy pojedynczo oddelegowani zostali do każdej z grup ochronno-propagandowych. Ich doświadczenia w inwigilacji i zwalczaniu niepodległościowego podziemia oraz innych formacji społeczno-politycznych zdobyte podczas referendum i wyborów 1946 i 1947 r. procentować miały w przyszłości.

DIE „ABSICHERUNG” DER VOLKSABSTIMMUNG
UND DER WAHLEN IM LUBLINER GEBIET 1946 UND 1947
DURCH DIE KOMMUNISTISCHEN BEHÖRDEN

Z u s a m m e n f a s s u n g

Die Zeit der Volksabstimmung und der Wahlen 1946 und 1947 bildete für die Sicherheitsorgane und die kommunistische Partei in Polen eine erste organisatorische Prüfung und zugleich eine Demonstration der Stärke. Man war sich sehr wohl im klaren darüber, daß die Kommunisten in wirklich freien Wahlen eine vernichtende Niederlage erleiden würden. Daher wurden außerordentliche Vorsichtsmaßnahmen unternommen, um die Propagandakampagne, die Zusammensetzung der Abstimmungs- und Wahlkommissionen, die Kommunikation, die Wahllokale usw. entsprechend „abzusichern”. Das Lubliner Gebiet galt als spezifisch, weil hier der Grad der Gefahr durch „reaktionäre Banden” – wie sie genannt wurden – im Landesmaßstab am höchsten lag. Deshalb wurden die meisten Einheiten der Polnischen Armee (WP), des Korps für Innere Sicherheit (KBW), der Grenzschutztruppen (WOP), der Bürgermiliz (MO), der Freiwilligen Reserve der Bürgermiliz (ORMO) und die meisten Funktionäre des Amtes für Öffentliche Sicherheit (UBP) dorthin abkommandiert. Aus diesen Formationen wurden spezielle

Schutz- und Propagandagruppen (GOP) gebildet. Man war bemüht, das Vorfeld durch Neutralisierung der für die Unabhängigkeit Polens kämpfenden Untergrundbewegung und durch Gegenmaßnahmen gegen die Aktionen der oppositionellen politischen Parteien PSL (Bauernpartei) und SP (Partei der Arbeit) zu bereinigen. Zu diesem Zweck kamen alle möglichen Mittel zur Anwendung, einschließlich der Gewinnung von Agenten und ihrer Aktivierung. Die Zeit der Vorbereitungen auf die Volksabstimmung wurde dementsprechend zu Übungen bzw. zu Probeeinsätzen für die Einheiten genutzt, die noch keine speziellen Erfahrungen auf diesem Gebiet hatten. Die durchgeführten Probealarme zeigten deutlich peinliche Mängel in Disziplin und Ausbildung. Im vorliegenden Artikel werden dafür auch konkrete Beispiele präsentiert. Die während der Volksabstimmung gewonnenen Erfahrungen sollten sich bei der von der Armee koordinierten Absicherung der Wahlen 1947 auszahlen. Eine besondere Rolle spielten die Funktionäre des Staatssicherheitsamtes, die einzeln jeder Schutz- und Propagandagruppe zugeordnet wurden. Der Artikel stützt sich vorwiegend auf die bisher unbekanntenen Operationsakten des Wojewodschaftsamt für Öffentliche Sicherheit (WUBP) in Lublin, die sich im Archiv der Delegatur des Staatsschutzamtes in Lublin (ADUOPL) befinden. Diese Akten wurden mit der bisherigen historischen Literatur zu diesem Thema konfrontiert. Vorgestellt werden u.a. die Zusammensetzung und Bewaffnung der Schutz- und Propagandagruppen in den einzelnen Kreisen der Wojewodschaft Lublin, der Grad ihrer Bedrohung, die Pläne zur Absicherung der Wahlkreise, die detaillierte Verteilung der kommunistischen Formationen und ihrer Gerätschaften sowie die streng geheimen Losungen, Lichtsignale und Decknamen, die extra für die Zeitdauer dieser Aktion festgelegt wurden.

Die während der Volksabstimmung und der Wahlen 1946 und 1947 im Lubliner Gebiet gewonnenen Erfahrungen der kommunistischen Machthaber mit der Bespitzelung und Bekämpfung der für die Unabhängigkeit Polens kämpfenden Untergrundbewegung sowie anderer gesellschaftlicher und politischer Gruppen sollten sich in der Zukunft auszahlen.

Aus dem Polnischen übersetzt von Herbert Ulrich